

Magyar Irodalmi Hírlevél

„Az ember tragédiája.“ VI. Kép.
„El fogsz püsztulni gyáva nemzedék.“

MAGYAR TITKOK: Dalárda

Vajta Dénes: Miért van szükség egy civil mozgalomra, amely a magyar nyelv természetéről feltárt felismeréseket terjeszti?

MADÁCH IMRE :(1823-1864)

Siklósi András: 200 éve született Rózsa Sándor, a leghíresebb betyár

Eötvös Károly: Utazás a balaton körül

Rabindranath Tagore: Áldozati énekek

S. A. Anonimus: Torzított visszhangok Wass Albert körül

Arany Sas Díj pályázati mű: Kelemen Balázs - A krónikás

MAGYAR TITKOK

REGÉNY

XIV.

Dalárda.

Hideg búcsúvét után a grófot elhagyók s a városliget felé sétálunk, minthogy arszlánomat nem bírám nyakamról lerázni. Útközben rögtön e kérdést intézé hozzám társam:

- Hogy tetszik önnek Beattini?
- Nem szeretem az olaszokat, - válaszolék kitérőleg.
- Ki tudja, olasz-é.
- Hogyan? Ön talán közelebbről ismeri őt?
- Tudtomra senki nem ismeri őt közelebbről Budapesten s épen azért találkoznak sokan, kik mindenféle kalandos történeteket regélnek róla. Azonban, úgy látszik, hogy ön többet tud mindnyájunknál s családi viszonyait közelebbről ismeri.
- Csak elhunyt nejének története ismeretes némileg előttem s egyedül ezért kell vele szólanom.
- Ah, talán épen hajdani szerencsés imádót van alkalmam önben tisztelnem?
- Oh, épen nem! Sokkal kellemetlenebb tárgy az, mely miatt a gróffal szólanom kell.
- Talán párbaj? Úgy segédnek ajánlkozom.
- Haramiának tekint ön engem?
- Hogyan?
- Én mindazt, ki párbajt ví; gyilkosnak tartom; a gyilkos pedig bitóra való. Azonban, tanúra mégis szükségem lesz s azért ön ajánlatát szívesen elfogadom.
- Valóban kíváncsi vagyok, mi fog e rejtélyes látogatásból kifejlenni.
- Majd meglátjuk. Most azonban visszatérhetnénk már a városba.
- De ugyan miért? A reggel oly gyönyörű. Úgy is elég jókor érünk még vissza a poros városba. Ah, most jut eszembe! A «Dalárda» most tíz órakor gyűlést tart a városligeti szigetecskén, menjünk oda.
- Dalárda?! Mi ez?
- S nem tudja ön ezt?
- Nem.
- Oh, úgy már annyival is inkább be kell önt mutatnom, s míg oda érünk, addig elmondom származását, minden egyéb szükséges körülményekkel együtt.
- kíváncsi vagyok.
- Tehát halljunk szót! Mióta a magyarnak Üdvleldéje nincs, a mi minden tekintetben bizony régóta nincs; és mióta kalodája van, melylyel szintoly régóta dicsekedhetünk, azóta annyi a sok «da» és «de» Magyarországon, hogy «dade» sincs annyi, habár a nagyidai ostrom óta egy sem halt volna is meg. Van most ugyanis uszda, mit a nyelvbúvárok onnan származtatnak, hogy abban az emberek a hullámok ellen uszítatnak, azaz: úszni tanulnak, mikép azt más keresztyén emberek mondani fognák. Van iroda, ezt a váltótörvényszéknél találták föl, annak megmutatására, hogy a kinek ott írnak, az tökéletesen oda van. Van tanoda, jeléül, hogy a tannak oda kellett volna költöznie, ha szabadon bocsáttatott volna. Van csapda, melybe az ujságírók egymást ugratni törekszenek. Van lovarda, azaz lovak vára, melyben azt tanítják, hogy mikép lehet mulatságból az ép csontokat eltörni, vagy az ellenség elől gyorsan elfutni. Van csömörde, s ez azon új betegség, melyet a becsületes magyar érez, midőn a sok «da» és «de» által fülei kínoztatnak. Miután pedig ennyi da és de van már divatban és isten tudja még mennyi, melyek hirtelen nem jutnak eszembe, ugyan mért ne léphetne életbe a Dalárda is?

- Ez igaz, de mind ebből csakugyan nem tudhatom még, hogy micsoda tulajdonkép ezen Dalárda?
- Mindjárt meg fogja ön tudni. Napjainkban az ének igen nagy szerepet játszik az egész világban, következésképp még Magyarországon is. A csalogány énekel, a fűrészhangját énekszerűnek mondják, a csizmadiainas énekel, a pólyás csecsemő énekel, a gőzhajók kerekei dalszerű hangokat fejtenek ki, a szél énekel, még pedig különösen Budapesten oly hatályosan, hogy szemeszája megtelik az embernek tőle. Szóval, most mindenki énekel. Néhány lelkesek tehát, kiknek száma, istennek hála! Mindinkább szaporodik, összeállottak, azon soha eléggé nem magasztalható hazaboldogító célra, hogy a dalnak illatos apró csatornáit egyetlen nagy tengerbe egyesítvén, üdvosztó hullámaival az egész haza földét megtermékenyítsék, miképp azt a Nilus folyam cselekszi azon iszappal, melyet kiáradása után a földeken hagy. Ezen társaság ritka önfeláldozással felel meg szép és közhasznú céljának és igen gyakran tart gyűléseket, melyekben hölgyek is részesülnek.
- Hölgyek is? Bezzeg van ott vita, tudom!
- Nagyon csalatkozik ön. Nem hasonlítanak ám ezen összejövetelnek a többi magyar gyűlésekhez. Ezekben nem gyanúsítanak senkit, nem kárhoztatnak semmit, nem javálnak semmit, nem határoznak, nem vitáznak, nem ellenkeznek egymással, nem személyeskednek és nem is ásítanak.
- Hát ugyan mit csinálnak?
- Esznek, isznak és énekelnek.
- Már ott magam is szeretnék táblalabiró lenni.
- Oh, az könnyen megeshetik! Csak egy szavába kerül önnek, s tüstént dalárdnökká lehet.
- Minő új szó ez?
- Én csináltam, nemde szép?
- Rendkívül! De csak van valami más célja is e díszes társulatnak?
- Oh, igen! Például, midőn a társaság valamely tagja meghal, a többi tagok azonnal összegyűlnek.
- És?
- És énekelnek. Ha jeles idegen érkezik városunkba, összegyűlnek.
- És?
- Énekelnek. Ha művész távozik városunkból, összegyűlnek.
- És?
- Énekelnek. Nagybőjtben is összegyűlnek.
- És?
- Énekelnek. Farsangban szinte gyűlést tartanak.
- És?
- Énekelnek. Ha pedig semmi ok nincs az összegyűlésre...
- Nos, akkor?
- Szinte összegyűlnek.
- És?
- És ismét énekelnek.
- Természetesen, csak magyarul?
- Oh, nem! Néha hallatnak ugyan egy pár magyar dalt is, hogy a hírlapoknak legyen min örvendniök; de rendszeren csak víg dalokat énekelnek, minthogy:

Szomorú a magyar nóta Háromszáz esztendő óta!

Már pedig nekik vígság a céljok, minthogy a vidámság az egészséget megerősíti és a haza boldogítására nemcsak ép lélek, hanem egészséges test is kívántatik.

- Hát jótékony czélokat nem mozdítanak elő a dalárdnokok és dalárdnoknők, s a dalárdnoknőknek dalárdnok gyermekei?
- Dehogyan nem! Jótékonyra buzdító dalokat énekelnek, melyek rögtön minden erszényt megnyitnak.
- Hát az iparüzést pártolják?
- Oh, de mennyire! Annyi magyar pezsgőt fogyasztanak el, hogy két ily gyárnak folytonos munkát adnak.
- És a nemzetiséget?
- Mindig csupán magyar csirkéket esznek, még pedig mindig kizárólag csak magyarországi salátával.
- Már ez szép, már ez csakugyan dicséretes! Valóban, hálával tartozom önnek, hogy e jeles vállalkozókkal megismertet.

Alig mondám ki e szót, s mennyei hangok üték meg füleimet.

- Hallja ön? A gyűlés ugyancsak tüzes folyamatban van.
- Ah, most a tenoristák énekelnek!
- Oh, nem! Hiszen most a pezsgős poharakat koczczták össze. Hah, most, most! Hallja ön a szívrendítő dalt?
- Hallom!
- Fölzúdult tenger hullámai gyanánt csapnak füleinkbe. Ez ám az élvezet! Ezret fogadhat ön egyre, hogy huszonnégy óráig egyetlen madár sem fogja magát a városligetben hallatni.
- Elhiszem!

Most fák által képezett körbe lépünk, s néma tisztelettel hajlottam meg a Dalárda dalárdnokai és dalárdnoknői előtt. Hol azon kemény szív, melyet e látvány meg nem lágyítna? Hol azon lány kedély, melyet e büverejű hangok meg nem keményítenének? Sehol! Sehol! Sehol!

A magas fák alatt hosszú asztal terült el, rakva mindennel, mi pompás villásreggelihez kívántatik. Az asztal körül férfiak és hölgyek ültek, a férfiak pezsgős poharat, a hölgyek legyezőt tartva kezeikben és mindnyájan lelkesülten énekeltek. Az asztal felső végén a fő dalárdnok állott, mindegyik kezében pezsgős poharat tartva, s kiterjesztett karjaival az egész énekkart kimagyarázhatlan pontossággal kormányozta, mi mellett maga is példás magasztossággal énekelt és ezenkívül lábainak elszánt dobbanásai által az egész roppant személyzetet oly példátlan rendben tartá, melyet egyszersmind hallatlannak kellene mondanom, ha a zaj nagyon is hallható nem lett volna. Az asztal körül ülő dalárdnokok mind magánénekesek voltak, ámbár ezúttal legnagyobb egyetértéssel mind össze-vissza énekeltek, mit különben magánénekeseknél nem igen tapasztalhatni. A tulajdonképi kart két csoport képezé, melyek egyikét vak gyermekek, a másikat pedig pólyás csecsemők alkották. A vakok hatalmas kenyérdarabokkal voltak fegyverkezve, hogy szünetek közben meg ne unják magukat, ámbár ezen igen száraz multságban alkalmasint nem igen gyönyörködtek. Egyébiránt, kik az egyszerű eledelt megszokták már, azok a jó kenyeret is manna gyanánt eszik, ha elegendő bőségben nyújtatik nekik. A pólyás dalárdnokok ellenben szünetek közben is folyvást igen kedélyesen énekeltek, mi ugyancsak derekasan fűszerezé a pompás élvezetet.

Én igen szeretem ugyan az éneket, de füleim ellen sem viseltetem mostoha indulattal, ennél fogva már épen arról gondolkozám: merre kelljen szöknöm elragadtatott arslánom mellől, midőn a térre nyíló legközelebbi fasorban egy csodaszép fiatal hölgyet pillanték meg, ki leirhatlan gyöngédséggel vezeté egy betegesnek látszó éltes asszonyt. Azonnal elhatározám tehát, hogy lépteiket követem; mert ezt mindenestre érdekesnek hívém, s különben is legalább becsülettel szabadulhattam meg ez által a lelkes Dalárda hazaboldogító zajától.

Irta NAGY IGNÁCZ

Vajta Dénes

Miért van szükség egy civil mozgalomra, amely a magyar nyelv természetéről feltárt felismeréseket terjeszti?

Most egy (nyugati emigrációból hazatért) barátom cikkét ajánlom az olvasók figyelmébe, mellyel magam is egyetértek, és hasznosnak ítélem. Úgy gondolom, szimpatizánsokat, szövetségeseket, a magyarság ügyének támogatókat más népek fiai közül elsősorban ősi kultúránk és fantasztikusan gazdag nyelvünk előnyeinek megismertetésével szerezhethetünk, míg üres jogászkodással, politikai szócséplésekkel és gazdasági-pénzügyi trükkökkel aligha. Elég szomorú, hogy mindenkori „vezetőink” nem sokat törődnek ezzel sem, ezért nekünk, „civileknek” kell valamit tennünk e téren is, amihez jó kiindulásnak tűnik ez a fejtegetés. A csatlakozásra, a mozgalomban való aktív részvételre elsősorban azokat a honfitársainkat biztatjuk, akik (akár itthon, akár külföldön) rendelkeznek bizonyos műveltséggel és jártassággal a magyar nyelv, kultúra és történelem berkeiben. Jelentkezni (lehetőleg építő gondolatokkal, konkrét tervekkel, célokkal, javaslatokkal) akár nálam (vsiklosia@gmail.com), akár a szerzőnél (vajtameister@gmail.com) is lehet. Talán ezzel is segíthetünk valamit oktalanul megvetett és becsmértelt fajtánk egykori tekintélyének és becsületének helyreállításában. Siklósi András

A „rendszerváltás” óta egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy sem a politika, sem a gazdaság nem kínál kiutat a magyarság létkérdéseinek megoldására. Az előbbi keretei eleve nagyon szűkre szabottak voltak, az utóbbiét, a kissé lazábbakat, nem tudtuk kihasználni. Mostanra pedig az eladósodás/eladósítás szinte kilátástalan helyzetbe sodorta az országot. Maradt viszont egy óriási kincs, amit a legtöbben észre se vesznek, holott az összes között a legfontosabb. Ez a magyarság ősi kultúrája, amely, ha erősen legyengítve is, Európában egyedül őrizte meg egy szerves, szakrális kultúra lényegét. Ez azért rendkívül fontos, mert a szervesetlen kultúrák elburjánzása rákos betegségként elfojtja az emberiség életlehetőségeit. A magyarság létkérdéseinek megoldása tehát összefügg az emberiség létkérdéseivel. Valami olyat kell tehát találnunk, ami a magyarságot kiemeli elszigeteltségéből, világszerte szimpatizánsokat szerez neki, mely által képessé válik az őt érő nemtelen támadások könnyebb visszaverésére. A magyar őskultúra csodálatosan sokrétű, de éppen ez a gazdagság útvesztőbe is torkollhat. Le kell szükítenünk a leglényegesebbre, hogy széles körökben érthetővé váljon.

Régi felismerés már, hogy a magyarságot elsősorban a nyelve teszi magyarrá, amely a zivataros évszázadokban a legfontosabb összekötő elemként, megmentőként szolgált. A magyar nyelv, mint ősnyelv (vagy legalábbis az egyik ősnyelv) felbecsülhetetlen fontosságú szerepet töltött be az európai és az ázsiai nyelvek kialakulásában is. Ezt már **Berzsenyi** is felismerte: „Meggyőződésem, hogy a magyar nyelv az egész óvilág nyelveinek gyökere és anyja”. Az isteni gondviselés gyönyörű példájának tekinthető, hogy amíg a „rendszerváltás” után a magyarság összes mutatói mélyrepülésbe kezdtek, nyelvünk kutatásában két zseniális szerző, **Varga Csaba** és **Lónay Gyula** óriási eredményeket ért el. Az ő legfőbb műveiket (*A kőkor élő nyelve; A magyar nyelv misztériuma*) kell itthon és külföldön bemutatnunk¹. A hagyományos út a könyvpiacon keresztül nehezen járható, mert reklám híján, amire nincs pénz, a könyvek nem eladhatók. Van azonban egy lehetőség, amihez egy civil mozgalmat kell életre hívni.

A legutóbbi évtizedben rengeteg, becslések szerint legalább 3-400.000 honfitársunk hagyta el az országot, külföldön keresve a boldogulást. Közöttük kellene kb. 2-300 olyan embert találni, akik képesek az említett műveket külföldi lakhelyükön, kulturális egyesületeken, klubokon, egyházakon keresztül az ott élő embereknek kommunikálni. Ez által kikapcsolható a külföldi média megtévesztő szerepe, és elérhetővé válik egy olyan lehetőség, amit a médián keresztül még jóindulattal sem lehetne megszervezni. Akik ugyanis felfogják a magyar nyelv lényeges tulajdonságait, saját nyelvüket is jobban tudják érteni, értelmezni. Nyilvánvaló, hogy ezek az emberek további kérdéseket fognak feltenni Magyarországgal kapcsolatban. Elmagyarázható lesz a Trianon-probléma és a magyarság mai szomorú helyzete. Külföldre szakadt honfitársaink is könnyebben megelhetik (visszaszerezhetik) nemzeti azonosságtudatukat, megszabadulhatnak az itthon és gyakran külföldön is beléjük sulykolt kisebbségi érzésektől. Ugyanez a hatás várható itthon is, amint a mozgalom valamennyire eredményessé válik. Elérhetjük tehát országimázsunk teljes megváltoztatását, ami hazánk, nemzetünk védelmének és érvényesülésének egyik legfőbb feltétele. Nagyszámú támogatót sorakoztathatunk fel a trianoni határok revíziójának kérdésében is, amiben járható útként szerintünk az 1910-es népszámlálás etnikai határait kellene felvetni, mint az igazságosabb nyugati szemlélettel is egyezőt.

Részünkről nagyon fontos az egész ügy diplomatikus kezelése.

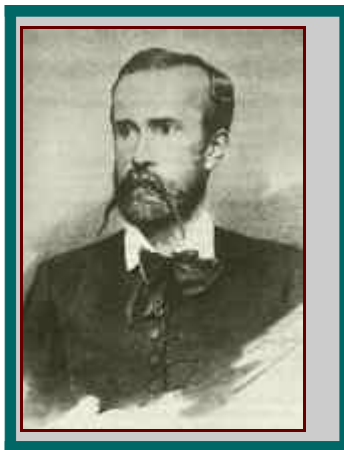
¹ Varga Csaba legtöbb könyve angolul is elérhető (lásd honlapját: varga.hu). Német fordításuk létezik, de csak a *Jel jel jel* kapható. Lónay Gyula műve még lefordítandó.

A hamisan, indokolhatatlanul gögös, felsőbbrendű tudatú embereket megsértené, ha egy kismizett, lenézett nép képviselői a saját kultúrájukat az övékéénél magasabb színvonalúnak tüntetnék fel. De bírálni, összehasonlítani természetesen akarunk és fogunk is. Mi nem oktan, üres felsőbbrendűséget hirdetünk, hanem valóban a másságot szeretnénk, mint alternatívát megfogalmazni. Az alárendelő (leigázó, gyarmatosító) természetű nyugati kultúrával szemben a mellérendelő jellegű magyart, ami a jövőben talán az egyetlen kiút a globalista zsákutcából. Fontos a helyi kultúrák kapcsolódási pontjait megtalálni, s ismerni nagy vonalakban legalább azt a folyamatot, ami **Dantétól Adornoig** a nyugati kultúra érdek- és észirányított területeit kritikával kísérte. Adorno radikális kultúrkritikája az Aufklärung „Janus arcát” és a nyugati társadalmak totalitarizmusba való hajlását rendkívül korán felismerte, és kétségbeesve ellenezte. Az egyetemes „Verdinglichungs- und Verblendungszusammenhang”-ból (eldologiasodás- és elvakítottág-összefüggés) a művészetben és a filozófián kívül egyedül a nyelvben látta meg az általa sokat hangoztatott mimetikus elemet, amely nála az élő, kommunikatív, autentikus magatartásformák jelzője. Azt sajnos ő sem tudta, hogy amíg a magyar nyelvben az ezeket hordozó ősetimonok aránya 64%, addig ez a nyugati nyelvekben átlagban csak 5-6%. Hogy ilyen jelenségek miért válnak nehezen ismertté, arra is megtaláljuk Adornónál a magyarázatot. Ez pedig a rendszerkényszer és a „Wut aufs Nichtidentische” (a másság gyűlölete). Ezt persze nem az SZDSZ szóhasználata (és gyakorlata) szerint kell érteni, mert számukra a másság csupán az ő másságukat jelentette. A rendszerkényszer az azonosság látszatából jön létre. Itt Adorno **Nietzsché**hez nyúl vissza: „gesetz es gibt identische Fälle” (feltételezve, hogy vannak azonos esetek). Szerintük ugyanis az európai gondolkodást az instrumentalizáló ész jellemzi, amely megerősokolja és tönkreteszi a teremtett világot. Adorno ezt „verwilderte Selbstbehauptung”-nak (elvadult önfenntartás) diagnosztizálja. Gyűlölet és félelem az európai gondolkodás alapreakciója a másság tapasztalatakor. A másságot el kell fojtani (már a szocializáció folyamatában), tabuvá kell tenni (mint a primitív társadalmakban), tagadni kell (mindenféle dogmatizmus jellemzője), vagy akár fizikailag megsemmisíteni. Ez, ami egyéni síkon Nyugaton is mindennapi jelenség, történt meg egy egész országgal, konkrétan Magyarországgal is, Trianonban és folytatásában.

Tudni kell, hogy a felvilágosodás hazug elveinek, jelszavainak nagy kitalálói és terjesztői nem is annyira a francia enciklopédisták, hanem sokkal inkább a német romantika képviselői (**Novalis, Schlegel, Schleiermacher**) voltak, akiktől egyenes út vezet **Hegel**hez és **Marx**hoz. Ők nem istentagadók, hanem istenferdítők voltak, a panteizmus azon ágának képviselői, akik a legsikeresebben ültették el a téveszméket az ember önmegvalósításáról az önistenítés által. 1989 után Nyugaton is lényegesen megváltozott a modernizmus megítélése. Isten halála helyett most a modernizmus haláláról beszélnek, mely egy kollektív örület, egy halálos illúzió rémuralma volt; ami nem tudott felnőni az embert veszélyeztető nagyhatalmak közti kiegyensúlyozó erővé, ellenkezőleg, gyakran a háttérmaffiák s a technikai apparátusok manipulatív eszköztárát növelte.

Külön meg kell még említeni **Ludwig Wittgensteint**, mint a nyugati modernizmus elhíresült filozófusát, aki a nyelvekkel is sokat foglalkozott, s hatása különösen az angolszász világban dominált. Wittgenstein a „Sprachspiele” (nyelvjátékok) szerepét hangsúlyozza, amelyek valójában nem játékot, hanem „Lebensformen”-eket (életformákat), a nyelvi és nem nyelvi cselekvésekben megnyilvánuló értelmeket jelentik. Wittgenstein igyekszik meghaladni a német bölcsélet „sinn-konstitutiver Subjekt”-nek (értelemteremtő egyénnek) nevezett hagyományát. Nem hisz a „Namens-Theorie”-ban (névelméletben), azaz abban, hogy valaki dolgoknak, élményeknek stb. nevet adni képes legyen, mint ahogy ez az egész nyugati filozófiát még a radikális empiristáknál is **Bertrand Russel**ig jellemezte. Wittgenstein a nyelv lényegét az általa „Familienähnlichkeit” (családi hasonlóság) és „Seil” (kötél) szavakkal jellemezhető jelenségekben látja, mi szerint a nyelvhasználat folyamatában a szavak egymást megvilágítják, egymásnak értelmet adnak. Számos helyes elmélete ellenére Wittgenstein se képes a szavak keletkezését másban, mint a konvencionális megegyezésekben látni. Az a nézete pedig, hogy a szavaknak önmagukban nincs komoly jelentése, a magyar gyökrendszer fényében teljesen hamisnak mondható. Wittgenstein puritán természete és misztikus hajlamai dacára hozzátartozik a posztmodernisták azon nihilista tendenciájához, amely az értelemteremtő egyént akarja trónjáról letaszítani. Ez annak a folyamatnak a betetőzése, amely a német romantikából kiindulva az embert próbálta Isten helyére ültetni, de mára már az embert is csak a masinéria részeként tudja elképzelni. A gyökrendszeren alapuló magyar nyelv azonban egyértelműen meghatározza, hogy mi az igazság: az Egy (Isten) a tökéletes egész, és csak ez egészséges. Az ember (a rész, aki Isten arcását hordozza) ezt az univerzális, harmonikus tökélyt csak normális párkapcsolatban (férfi és nő házassága, majd családjuk gyermekekkel bővülése) tudja megközelíteni, akinek fő küldetése és szent hivatása a Teremtő művének kiteljesítése és befejezése, amiről Isten előtt majd el kell számolnia.

Egyre inkább elfásuló, apátiába hanyatló környezetünkben meg kell tehát győznünk a mostanáig még nem elfajult, meg nem „holt lelkeket”, hogy nem érdemes egy döglődő fogyasztói társadalom fárvizén tovább evickélni, paktumokat, különbékeket kötni, kétes részörömöket aratni, hanem azt az örökérvényű keskeny ösvényt kell megtalálni, amely az emberi élet átmeneti jellegét a Mindenhatóval való kapcsolatban teszi teljessé. Mint már **Sir John Bowring** megsejtette, az ősmagyar nyelv rejtelseinek megfejtői tudják azt, hogy mit jelent: „Kezdetben vala az Ige”.

MADÁCH IMRE (1823-1864)

Madách Imre családja már a XVII. században is a nemesi világ legkultúraltabb rétegéhez tartozott. Madách Gáspár tisztelt tudós-poéta az 1600-as években, az ő nagybátyja Rimay János volt, a Balassi Bálint utáni nemzedék legjelesebb magyar költője. A Madáchok nemzedékről nemzedékre örökítették a műveltség és az irodalom szeretetét, és a költő apja a nógrádi nemesurak körében a politikailag haladók közé tartozott. A Madách fiúk azonban korán árvaságra jutottak, és nevelésüket anyjuk irányította. Ez az anya, Anna asszony, a Majthényi bárók gögös és rideg világából származott; kemény akaratú, zsarnoki modorú, sok mindenben régimódi, de a műveltséget tisztelő és fiaira ráerőszakoló családanya volt. Madách Imre mindiglen szenvedett anyja keménységétől, és sohase tudott szabadulni befolyásától, még akkor sem, amikor anyja akarata ellenére nősült. Tudta, hogy anyjának köszönheti korán szerzett nagy műveltségét, és hogy átvészelte gyermekkori betegségeit. Mert kisfiúkorától fogva beteg gyermek volt: szívbaj, tüdőbaj és köszvény kínozza a korai évektől mindvégig, szívbetege is ölte meg végül negyvenegy éves korában. Ez a negyvenegy év 1823-tól 1864-ig terjedt, tehát ifjú fővel a reformkort élte át, huszonöt-huszonhat éves korában a forradalom és a szabadságharc történetét, s attól fogva a nemzeti elnyomatás éveit. Ennek az időszaknak gondolatvilágát, kételyeit, reménysegeit, kiábrándulásait s a mindezeket követő érzelmvilágot senki sem fejezte ki drámaibb mélységgel és hatással, mint ő az elnyomatás éveiben, annyi tapasztalat és tanulság után megfogalmazott művében, a magyar drámai irodalom mindmáig legklasszikusabb művében, *Az ember tragédiájában*.

Iskoláit nagy részében magántanulóként végezte, a folyton-folyvást beteg fiúval az erélyes anya tanult; de az anya szándéka folytán nyelveket is tanul közben, megismeri a klasszikus és modern irodalmat. Tizenhét éves korában végre eléggé egészséges, hogy jogász legyen, és ettől kezdve részt vesz a megye politikai életében. Politikai cikkeket küld fővárosi lapokhoz. Eszmevilága Eötvösékhez, a liberális centralistákhoz áll közel, olykor ezeknél is haladóbbnak látszik. Közben verseket ír; szentimentális líráján Kölcsey hatása érződik. És már kísérletezik a drámaírással. Mindez készülődés. De a jövő eszmék csírái már kiolvashatók a kísérletekből. Néhány ifjúkori szerelmi fellebbanás után, huszonkét éves korában megismeri Fráter Erzsikét, a nagy múltú és nagy tekintélyű bihari nemesúri család leányát. Fráter Erzsike meglehetősen szabad szellemű nő, és még meglehetősen szabados viselkedésű. A költő anyja nem is titkolt ellenszenvvel veszi tudomásul fia szerelmét. De most a fiú fellázad, és feleségül veszi Erzsikét. Itt kezdődik számára a családi pokol. Anyós és meny gyűlöli egymást, egymás ellen lázítják a férfit, aki mindkettőjükhez végzetesen kötődik. Írásba menekül az otthoni problémák elől: drámai kísérletei egyre drámaibbabbak lesznek. Egyik tragédiája, a *Csák végnapjai* akadémiai dicséretet is nyer. A *Férj és nőben* Héraklész történetét idézi úgy, hogy a nők közt gyöttrődő és elpusztuló férfit ábrázolja. A *Csak tréfa* című társadalmi drámája pedig, amely a vidéki politikai élet reménytelenségét ábrázolja, már majdnem jó dráma. Ez a sok próbálkozás egyre csiszolja korán ébredt, de csak lassan érlelődő tehetségét.

1848-ban betegsége miatt nem tud fegyveresen részt venni a nemzet küzdelmében, de szolgálatra jelentkezik, és civil tisztviselőként szolgálja a nagy ügyet. Családjából többen is esnek áldozatul. Maga Madách a bukás után Kossuth bujkáló titkárat rejtegeti és menekíti.

Ez kiderül, és az amúgy is gyanús költőt bíróság elé állítják. Egyévi börtönre ítélik, amit ki is tölt. Mire hazatér, családi élete felborult: Erzsike elhidegült, hűtlenné lett. Az anyának volt igaza. Madách elválk, és anyjával meg három kisgyermekével otthon él a sztregovai családi udvarházban. Egyetlen vigasza a költészet. Lírája is jelentékenyebbé válik, ámbar lírikusnak túl filozófus, de filozófusnak költő. A szabványos dráma sem neki való. Végre megtalálja műfaját a drámai költeményben. De előbb még egy kitűnő szatírárt ír. *A civilizátor* címen Arisztophanészt idéző görög drámai formában gúnyolja ki és marasztalja el Bach németesítő rendszerét.

De érik már *Az ember tragédiája*. A műfajt a misztériumdrámák újkori változataiban találja meg. Calderón *Nagy világszínháza*, Goethe *Faustja*, Byron *Káinja* a példaképek, de hat rá Milton nagy vallásos eposza, *Az elveszett paradicsom* is. A mű azonban egyikhez sem hasonlít. A mennyei kezdetet pedig Goethe is, ő is a Bibliából, *Jób könyvéből* vette, és ezzel az isten és ördög közötti fogadással kezdődtek már általában a középkori misztériumok is. Hanem a biblikus keret valóban csak keret: a drámai költemény színtere az emberi történelem. Madách közvetetten ismeri Hegel történetfilozófiáját, és jártas a kor társadalmi elméleteiben, az utópistákéban is, ismeri materializmus és idealizmus küzdelmét a tudományos életben. Mindezt egységes gondolatmenetű formálja, amelyen belül a korokon átszáguldó cselekmény folyamán felmerül minden probléma, ami a kiábrándulás emberöltőjében foglalkoztatta a művelt elméket. Főlöszleg ezt a nagy művet akár pesszimistának, akár optimistának minősíteni: benne van minden aggodalom és minden remény együtt, ami csak gyötörte a művelt főket.

A kész művet elküldte ismeretlenül Arany Jánosnak. A végső megoldás sokat köszönhet Arany stilisztikai tanácsainak. A nagy költő felismerte a műben a remekművet, és segítette irodalmi érvényesülését. De színpadi előadásra talán maga Madách sem gondolt. Hanem amikor 1861-ben megjelent, irodalmi siker volt, ismertté tette költője nevét. Ez a költő akkor éppen újra részt kért a megélénkülni látszó politikai életben. A siker még tevékenyebbé tette. Tanulmányokba fogott. Készült a következő drámára. A nép és a nép vezérének viszonya izgatta. Ezt is bibliai témában ragadta meg: *Mózes* történetében. Az ókori zsidó nép világában az akkori magyar közélet problémáit fejezte ki. A *Mózes* volt végső műve. Szellemi erejének teljességében volt, de testi ereje nem bírta tovább. A szívbjaj negyvenegy éves korában megölte.

A megjelenésétől fogva elismeréssel fogadott mű azonban csak huszonhárom évvel a költő halála után került színpadra. Paulay Ede, a nagy rendező látta meg benne az előadható drámát. És azóta úgyszólván évtizedről évtizedre minden korszak legsikeresebb magyar drámája, rendezők versengenek színpadra állításáért, színészek vágya, hogy eljátszhassák Ádámot, Évát vagy Lucifert. És még a mellékesnek látszó személyek is kitűnő szerepeknek bizonyulnak.

És közben *Az ember tragédiája* szakadatlan vita tárgya. Magasztalják és elmarasztalják. Bírálták már vallási szemszögből, és dicsőítették ugyancsak vallási szemszögből. Elmarasztalták polgári állásponttól, és egekig magasztalták ugyancsak polgári állásponttól. Kifogásolták marxista megfontolásokkal, és remekműnek mondták ugyancsak marxista elemzéssel. Megjelenése óta nem volt olyan emberöltő, amelyben nagy vita ne támadt volna értékelése körül. És amiről ilyen hevesen kell újra meg újra vitatkozni, az kétségtelenül nagyon is élő és nagyon is jelentékeny mű.

Eszméinek gazdagsága mindenki számára ad lelkesednivalót és kifogásolnivalót. Attól függően, hogy mit olvasunk ki belőle nagyobb hangsúllyal, lehet lelkesen dicsérni és indulatosan elutasítani... csak közömbös nem lehet iránta sem olvasó, sem néző. Szakadatlanul gondolatokat kelt, és indulatokat ébreszt.

És nincs még egy mű, amelyből ily világosan rajzolódna elélünk, hogy mi minden foglalkoztatta a reformkorban induló, a forradalmat és bukását átélő s a század nagy kiábrándulásáig eljutó nemzedék műveltebb elméit, mint *Az ember tragédiája*: az eszmék keletkezésének, elavulásának és új eszmék keletkezésének ez a nagy történelmi körképe. Ugyanaz az évtized szülte, mint Ibsen *Peer Gyntjét* és Flaubert drámai költeményét, a *Szent Antal megkísértését*.

A három nagy alkotóművész nem tudott, nem tudhatott egymásról, de végső lényegükben mind a három nagy mű arról szól, hogy az eszmék kelnek és múlnak, de él az ember, aki egyre új gondolatrendszereket formálva halad a maga útján. Mind a három a kiábrándulás látomása, de mind a három a kiábrándulásait túlélő, diadalmas emberé is.

Az ember tragédiája a mi irodalmunk egyik legvilágirodalmibb jellegű és értékű halhatatlan műve, költőjének helye irodalmunk legnagyobbjai mellett és a világirodalom lényegesei között van.

Hegedűs Géza

<http://mek.oszk.hu>

Siklósi András

200 éve született Rózsa Sándor, a leghíresebb betyár

(Elhangzott 2013-07-09-én, a VI. Hódmezővásárhelyi Történettudományi Találkozón)

Rózsa Sándor

2.) Haramiák, rablók, útonállók, kalózok és hasonszőrűek Európában és a világban

A társadalmi kitesztettség nem magyar specialitás (noha nálunk talán gyakoribb, mint másutt, hiszen okai is bőségebbek és nyomósabbak). Többé-kevésbé minden népben, nemzetben előfordul valamilyen mértékben, ezért meg se kísérem, hogy a világ banditáit leltárba vegyem. Erre alighanem egy lexikon is szüknek bizonyulna. Találomra csupán néhány híres-hírhedt nevet ragadok ki a sokaságból. Rögtön leszögezem azt is, hogy az idegen bujdosók közt vannak a mi szegénylegényeinknél jóval sötétebb és brutálisabb figurák, noha akadnak azért tiszteletünkre és/vagy szánmunkra méltó emberek is bőven.

Robin Hood a brit mondakör és folklór egyik legünnepelebb hőse, „a tolvajok fejedelme”. Egy törvényen kívüli, képzett íjász, aki társai segítségével fosztogatja az angliai Nottinghamshire megyében utazókat. Leginkább arról közsímert, hogy „elvesz a gazdagoktól, és a szegényeknek adja”. Alakja a középkortól egészen napjainkig felbukkan könyvekben, filmekben és a média minden területén. Az őt megidéző balladák a 14. században terjedtek el. A következő század elejére már a nyárköszöntő mulatságok egyik jellegzetes karaktere lett. A róla szóló történetek a sherwoodi erdőbe és Nottinghambe helyezik, holott a történészek szerint yorkshirei lehetett. A balladákat és dalokat először csak az énekmondók propagálták, s csupán később terjedtek el szélesebb körben. Származását illetően van olyan történet, melyben közember, de ismeretes olyan is, ahol földbirtokait vesztett, lecsúszott nemesként kerül említésre az „angol betyár”. A legenda valóságalapjával, személyével kapcsolatosan megoszlanak a vélemények, s ma sincs egységesen elfogadott álláspont. Számos forrás szerint az feltételezhető, hogy egy normann nemesember volt, akit alattomosan kiforgattak javaiból, ezért törvényen kívülre és a trónbitorló **János** király ellenségévé vált. Mindaddig harcolt az igazságtalanság és a zsarnokság ellen, míg a törvényes király, **Oroszlánszívű Richárd**, haza nem tért a szentföldi keresztes hadjárataból (aki aztán méltóképpen megjutalmazta kitartó hívét).

Mindenekelőtt szögezzük le, hogy **Rinaldó Rinaldini** sohasem élt, pusztán egy nagysikerű ponyvaregény, úgynevezett rablóromán hőse. Nem is foglalkoznánk tovább a kérdéssel, ha a nem a költőóriás **Goethe** sógora, **Christian August Vulpius** írta volna 1798-ban. Megjelenése után rögtön franciára és angolra fordították, majd minden európai, sőt néhány azon kívüli nyelven is kiadták. Terjedelme egyre nőtt, és számos változata keletkezett az idők során. Magyarországon a 19. század közepén kezdte meg pályafutását, s ez még a 20. század elején is tartott. Pedig nem különösebben értékes munka. A kusza és szellemtelen kalandhalmaz végső soron unalmas.

Viszont a lovagias rabló figurája: a szegények és elnyomottak védelmezője, a gazdagok, hatalmasok ostora ügyesen megragadta a néphangulatot, amely már ekkor rajongott a szabadságért és az emberi jogokért. Érdekességként megemlíthetjük még, hogy a szerző húgát, a 23 éves munkáslányt (*Vulpius Krisztina*) Goethe a házába fogadta, s miután gyermekük is született, feleségül vette. (28 esztendeig éltek együtt.)

Sir Francis Drake (1540 körül – 1596. január 28., Portobelo) angol tengerész, navigátor, helyettes admirális, felfedező és kalózhajó parancsnok, ill. politikus **I. Erzsébet** királynő idejében. Az általa vezetett flotta másodikként került meg a Földet, és ő volt az első kapitány, aki élve hazajutott erről a vállalkozásról. Érdemeiért a királynő lovaggá ütötte. 1588-ban jelentős szerepet játszott a spanyol Győzhetetlen Armada visszaverésében. 1595-ben, egy San Juan (ma Puerto Rico) elleni sikertelen támadás után, vérhasban halt meg Panamában. Legendás vakmerősége meglehetősen ellentmondásos. Az angolok szemében nemzeti hős volt, a spanyolok számára szimpla kalóz („El Draque” = sárkánykígyó). **II. Fülöp** spanyol király 20.000 dukát (ma kb. 8 millió USD) vérdíjat tűzött ki a fejére. Meglepő, hogy a különben elég finnyás angol udvarnak semmi kifogása sem volt Drake módszerei ellen, sőt igénybe vették szolgálatait, felhasználták képességeit a leendő gyarmatbirodalom megteremtése végett.

Henry McCarthy (1859. november 23. – 1881. július 14.), leginkább **Billy, a Kölyök** néven ismert, de más álneveket is használt. Hírhedt amerikai törvényen kívüli, aki főleg ló- és marhalopásokból, valamint bankrablásokból tartotta el magát. **Pat Garrett** és Billy kölyök valaha együtt róttá az utakat, illegalitásba burkolózva. Garrett egy idő után úgy dönt, a tisztesség útjára lép, és rendőrnek áll. Nem sokkal később bebörtönzi régi cimboráját. Billy azonban megszökik, és meggyilkolja Garrett két helyettesét. Garrett kénytelen hajtvadászatot rendezni hajdani legjobb barátja elfogására. Sokan akarják Billyt holtan látni: bankárok, földbirtokosok és a terület kormányzója is. Menekülése közben Billy nem hajlandó rejtőzködni, és hamarosan össze is találkozik Garrettel. A kaland végül Billy halálával végződik, de hamarosan kibontakozik páratlan legendája. (Jellemző az USA silány históriájára, hogy efféle kétes alakokat, valamint az indiánok lemészárolóit, azután a még kártékonyabb gengsztereket, politikusokat emelte rivaldafénybe, hiszen náluk tisztességesebb hősei nemigen voltak. Mégis ők akarják megszabni több ezer éves múlttal, hatalmas kultúrával rendelkező népeknek, hogy miképpen, milyen keretek közt élhetnek.)

Juraj Jánosik (Terhely, 1688. január 25. – Liptószentmiklós, 1713. március 17.), a magyarul **Jánosik Györgynek** nevezett tót (szlovák) betyár is legendává vált, életét számos irodalmi mű és film dolgozza fel. A tót népköltészet és a romantikus művészeti alkotások is tovább gazdagították, árnyalták alakját. Trencsén vármegyében, a szülőfaluja környéki hegyi tanyákon nőtt fel. Tizennyolc évesen beállt **Rákóczi** seregébe. Amikor 1708-ban, a trencsényi csatában a császári csapatok vereséget mértek a kurucokra, ő fogságba esett, és kényszersorozás útján a **Habsburgok** szolgálatába került. Raborként szolgált a bitcei várban, ahol megismerkedett az egyik fogvatartott zsványkapitánnyal. Jánosik később visszatért szülőfalujába, de amikor barátja 1711-ben megszökött, beállt a bandájába. Többek között lovakat csempészett Lengyelországból. Később őt választották vezérré, de nem sokáig tölthette be ezt a tisztséget, mert a lipitói pandúrok 1713-ban elfogták. A kínzást sem nélkülöző „bíróági tárgyaláson” fosztogatás és a Rákóczi-szabadságharcban való részvétel vádjával halálra ítélték és kivégezték. (Állítólag egy otromba húskampót vágtak a hátába, majd fölhúzták, s addig lógatták rajta, amíg kiszenvedett.)

Avram Iancu, magyarosan: **Janku Ábrahám** (Felsővidra, 1824 – Körösbánya, 1872. szeptember 10.) az egyik legbarbárabb magyargyűlölő és etnikai gyilkos, aki gyalázatos nevét örökre beírta az oláh (román) s a honi történelembe. Erdélyi jogász volt, az 1848-49-es forradalom és szabadságharc ellen szervezett császárhű oláh felkelés vezetője. Felszabadított jobbágycsaládban született. Apja vagyona révén humán tárgyakat tanulhatott, azután jogi iskolát végzett Kolozsvárott. Marosvásárhelyen lett írnok, majd visszatért az Érchegységbe, s Topánfalván elkezdte összegyűjteni a móc parasztokat a jobbágyszabadság ürügyén. Eleinte békés tiltakozó akciókat szervezett, s gyorsan a környék mozgalmának egyik vezetőjévé vált, különösen a balázsfalvai oláh népgyűlésen való részvétele után. Radikálisan ellenezte a magyar forradalmárok követelését, azaz Erdély és Magyarország egyesülését (unióját), ami ettől függetlenül létrejött 1848. május 30-án. Július 11-én vált forróvá a helyzet, amikor Magyarország kinyilvánította Ausztriától való elszakadását. Ekkor Iancu és az oláhok (osztrák ígéretek és uszítások nyomán!) nyíltan ellenünk fordultak, s véres összecsapások alakultak ki a magyar nemesség és oláh jobbágyaik közt. Iancu ekkor már nyílt szeparatizmust képviselt (azaz Erdély oláh bekebelezését), amit még az osztrákok is elleneztek; s a hegyekbe visszavonulva magyarellenes gerillafelkelésbe, mérsárlásokba kezdett. Azonban **Bem József** diadalmas serege ellen nem tudott komoly eredményeket fölmutatni, csupán a rombolásban és öldöklésben élte ki magát. Abrudbányán, Zalatnán, Nagyenyeden, Hariban, Nagylakon, Borosbenedeken és Járán példátlanul kegyetlen és alattomos vendettákat, valóságos magyar népirtást rendezett a békés polgári lakosság soraiban. Többek között **Vasvári Pált** – a pesti márciusi ifjak egyik szószólóját, aki éppen követségben járt a vidéken – is elfogták és felkoncolták. Avram Iancu a magyar forradalom leverése után sem vonták felelősségre, de legalább leszerelték és félreállították, ill. megfigyelés alá helyezték. Mellőzése, megaláztatásai miatt idegösszeroppanást kapott, alkoholista csavargóvá züllött, s élete végéig félőrültként, magányosan bolyongott a Kárpátok hegyeiben. Rövidlátó, önző, sovíniszta politikájával nemcsak nekünk okozott súlyos károkat, hanem oláh testvéreinek is; mégis a mai Románia tele van a szobraival, emlékműveivel, s nemzeti hősként tisztelik.

3.) Betyárbandák, lóköltők, zsványok a történelmi Magyarországon

Itt is nagy a választék, ezért nem könnyű megrostálni a mezőnyt, de elkerülhetetlen, hiszen a főhősünk eleve adva van, Rózsa Sándor személyében. Miközben a szelektálást végeztem, szemembe ötlött, hogy a hazai betyárvilág nagyjából a mai Csonkaország területére korlátozódik (Alföld, Bakony, Somogy, Mátra stb.), azaz a Felvidéken, Erdélyben és egyéb régiókban alig-alig mutatható ki ez a „deviáns” életforma. Ennek okait persze most nincs módom kutatni, noha egyszer valakinek érdemes lenne alaposan megvizsgálni. (Valami olyasmire gondolok, hogy ez a középső, viszonylag sík terület volt leginkább kitéve a történelem viharainak, pl. az idegen hódítók betöréseinek. Jellegénél, domborzatánál, dúsán termő földjeinél, enyhe éghajlatánál fogva is ez a táj legalkalmasabb a megművelésre és a nagyállatok legeltetésére; márpedig a betyárok az alacsonyabb társadalmi rétegekből, főként a zsellérek, pásztorok [csikósok, gulyások, juhászok, kondások], ill. a szénégetők, favágók, szökött rabok és katonák soraiból eredeztethetők.)

Klasszikus értelemben a kismemesi származású (*Szekely*) **Dózsa György** (Dálnok, 1474? – Temesvár, 1514) nem tartozik szorosan a betyárok közé, inkább azok történelmi előképének tekinthető, álláspontom szerint. Gyerekkorát falujában töltötte testvéreivel, apja halála után Makfálvára került. Mindig a vitézi pálya vonzotta, apja nyomdokaiba akart lépni, így később katonának állt. Több végvárban is szolgálhatott (bár erről nincsenek adatok), mivel **Szapolyai János** erdélyi vajda 1513-as török elleni harcaiban lovaskapitányként vett részt. A hadjárat után nándorfehérvári őrsgében maradt. Itt vívott győztes párviadalt 1514. február 28-án, a szendrői lovas szpáhik vezérével, az epeirosi **Alival**, aki már sok vitéz halálát okozta. Ezért a tettéért **II. Ulászló** király kétszeres zsold és aranylánc mellett lovagrendbe emelte, falut ajándékozott neki, valamint engedélyezte, hogy a családi címerébe a hőstett emlékére egy karddal levágott vérző kart illesszen. Eközben **Bakócz Tamás** esztergomi érsek és szentszéki követ 1514. április 9-én kihirdette a pápai bullát, azaz a törökök elleni keresztes hadjáratot, melynek vezérévé Dózsa Györgyöt választotta. Május közepére az országban mintegy 40.000 fős paraszti had gyűlt össze, azonban szervezési hiányosságok, Bakócz visszakozása, a keresztes háború lefűjására tett kísérletek, a nemesek ellenkezése és az akkor uralkodó viszonyok együttesen a felkelés kirobbanásához vezettek. Dózsa György, hírnevét igazolva sok diadalt aratott, és bár az egész országban kitört a lázadás, ő csak a keresztes sereget irányította, a helyi zavargásokhoz nem volt köze. Bár a felkelők több helyen vereséget szenvedtek, ő seregével elfoglalta a Maros menti várak többségét. Egészen a temesvári csatáig (1514. július 15.) nem szenvedett vereséget, itt azonban Szapolyai beavatkozott, és nagy csatában legyőzte a felkelőket. Dózsa György és **Gergely** testvére fogságba esett. Később mindkettőjüket borzalmas kínok közt kivégezték. A korabeli feljegyzések így írtak erről: „Először is tüzes vassal megkoronázták Györgyöt, aztán még élve, meztelenül, lábainál fogva megkötözve saját katonái, akiket közönségesen hajdúknak neveznek, s akiknek cselekedetei annyi sok szörnyűséget hoztak..., fogaikkal szétépték és felfalták.” A szemé láttára három darabra vágták öccsét, majd ezután bitófára függesztették. A hiedelemmel ellentétben a trón, amelyre ültették, nem volt tüzes, csupán a korona, melyet a fejére raktak. A tüzes trónról szóló legenda csupán **Petőfi Sándor** (*A nép nevében*) költeménye után terjedt el széles körben. Dózsa György később az elnyomó főúri hatalom elleni harc jelképévé vált (lásd **Ady** és **Petőfi** verseit), bár a bolsevizmus alatt történelmi szerepét túlhangsúlyozták (a korabeli nemesi szemléletű. krónikások viszont leminősítették).

Angyal Bandi (Borsod vármegye, 1760? – 1806. november), eredeti nevén (*Szentmártonyi*) **Ónody András**, a legrégebbiről ismert betyár. Felvidéki nemesi családból származott. Apja **Ónody András**, anyja **Olchváry Krisztina**, akik Borsod egyik legkiterjedtebb birtokával rendelkeztek. Gondos nevelésben részesült; gyermekkorát Sajószentpéteren töltötte, majd felváltva a család birtokain lakott. Legkedvesebb tartózkodási helye a dusnokpusztai major. Kétszer nősült. Első felesége Nyíriből való, az elszegényedett nemesi **Angyal család** leszármazottja. (Valószínűleg ragadványként innen kapta az Angyal nevet.) Első törvénysértéseit az 1780-as években követte el. A Hortobágyon gyakran megfordult gyanús alakok, kupecsek, orgazdák között. Hajdúböszörményben 6 hétig tartják fogva, mire igazolja, hogy a város méneséből a saját lovait szakította ki. Először 1787-ben fogja el a vármegye, négy ló ellopásáért. Mire egy év múlva kihirdetik az ítéletet, elég sok bűncselekményért kell felelnie. Tizenkét ízben elkövetett tolvajlással vádolják, de csak hármat találtak ebből bizonyítottnak. Leghíresebb tette a karcagi, mezőtúri vásárok szétverése. Elég szigorú büntetést róttak ki rá: 8 évi börtönt, közmunkával súlyosbítva. Kegyelmi kérelmére az udvari kancellária a büntetést két évre mérsékelte, s édesanyja kérelmére további hét hónapot engedtek el. Ebben nagy része volt nemesi származásának. Ez később is hasznára volt. A család kiterjedt rokoni kapcsolatai révén időnként sikerült eltussolni ügyeit. Azokból pedig volt bőven. Továbbra is tartotta a kapcsolatot korábbi cimboráival, orgazdaságba, lopásba keveredett. Börtönbe kerülésekor írta meg a maga mentségére „*Apológiáját*”, hibáinak, tetteinek magyarázatát. Íráskészsége a korabeli átlagnál magasabb iskolázottságra vall. Négy vármegyében (Borsod, Abaúj, Gömör, Hajdú) ismerték viselt dolgait. 1799-ben a borsodi bíróság újra elítélte 2 évre. Megint fellebbezett, de ezúttal a kancellária megduplázta (4 évre) a büntetését. Mivel Ónody nem vonult be önszántából a szegedi börtönbe, országos körözést adtak ki ellene. Ekkor már Angyal Bandinak nevezte magát. A néphagyomány és Csongrád vármegye elfogatóparancsa szerint jó kiállítású ember volt, hivalkodóan cifra pásztorgúnyában járt, torzonborz bajuszát pederve viselte. Az okmány említi, hogy több nyelven beszélt: magyarul, deákul (latinul), németül, tótul. Angyal Bandi haláláról sokféle mendemonda terjedt el.

Az egyik szerint börtönben halt meg 1804-ben, a másik szerint felakasztották, illetve kisfia halála után felhagyott a betyárkodással, és békés öregségben halt meg. Az igazság az, hogy az 1805-ben kiadott körözés ellenére Angyal Bandi nem került börtönbe, hanem 1806-ban kelevényben (gennyes kelések) halt meg. Az alakját övező legenda még életében kialakult, később több szabadlegény vette fel a nevét, s a lovas betyár mintájává vált. Viselt dolgai, kalandjai megjelennek a népdalokban, balladákban. Nemesi származása miatt az **úri betyár** alakja nagyon foglalkoztatta a közvéleményt. Még népszínmű is készült róla, sőt **Jókai Mór** egyik elbeszélésének (*A népdalok hőse*) is ihletője. A népnyelv egy vasútvonalat is elnevezett róla, a „puszták réméről”. A pásztorok körében elterjedt mondák szerint birtokán föld alatti istállóban vagy kazalnak álcázott rejtékhelyen tartotta lopott állatait, amelyeket 1-2 éven át nevelt, és csak akkor adta el, ha biztos volt, hogy eredeti gazdája már nem ismeri föl.

Sobri Jóska (Erdőd major, 1810. – Lápafő, 1837. február 16.), eredeti nevén **Pap József**, a maga idejében rettegett útonálló volt, aki később legendás dunántúli betyárként vált közhírnévvé, alig pár évnyi zsványkodás következtében. Halála után még ötven évvel is arról beszéltek, hogy nem halt meg, azaz „Sobri él”, és gazdag számadó valahol az Alföldön, ill. emigrált Amerikába. Rózsa Sándor után talán a leghíresebb magyar betyár. Körülötte valóságos kultusz alakult ki: mesék, dalok és táncok őrzik emlékét. Szombathelyi börtönbüntetésekor, a szóbeszéd szerint, Sobri valóságos paraszt-Adonisszá vált. Amikor közmunkára vezették, a cselédek és az úrinők fürkésző tekintete követte minden mozdulatát. Apja, **Pap István**, a Sopron vármegyei Sobor faluból került Vas vármegyébe, a mai Bögöte közelében fekvő Erdőd majorba kanásznak, ahol Jóska nevű fia született. (Valószínűleg édesapja szülőfaluja után kapta a Sobri ragadványnevet.) A legenda szerint fiatalkori rossz társaság terelte a tévútra. Még szinte gyerekként inkább legénykedésből, mint bűnöző szándékkal részt vett egy bakonyi disznólopásban, majd az eltulajdonított jószág értékesítésében. A cselekményre azonban hamar fény derült, s Jóskát a törvényszék a kár megtérítésére és a szombathelyi börtönben letöltendő 2 év büntetésre, továbbá pálcázásra ítélte. A néphagyomány szerint a börtönben megváltozott. Romantikus történeteket szöttek a **Benkő Lázár** nevű porkoláb feleségével létesített szerelmi kapcsolatáról. Egyik rabtársától tanult meg írni, olvasni és öltözködése is megváltozott. Mikor visszatért, cifra ruhát viselt (varrottas mellény, ezüstgombos dolmány, piros bagaria csizma), és kész kalandor volt. A börtönből való szabadulásáról is többféle mendemonda kering. Az egyik szerint az említett porkolábné segítségével szökött meg, míg a másik szerint (ez a valószínűbb) rendesen kitöltötte büntetését. 1835-ben társával, **Fényes Istók** bojtárral kirabolták a kolomposi juhászt. Istókot elfogták és felakasztották, Sobrinak azonban sikerült megszökni. Ettől kezdve bujdosásra kényszerült, és csakhamar a csavargó szegénylegények vezérévé vált, akikkel a Dunántúl erdős vidékein garázdálkodott. Alvezérért **Milfajt Ferkónak** hívták. (Milfajt hat iskolát végzett, s több nagyúrnál szolgált inasként, Sobri bizalmasa és tanácsadója volt.) A Bakony és a hozzá közel lévő Vas, Zala, Győr és Veszprém vármegyék voltak működésük területei. Bandájukkal általában gazdag számadó juhászokat, kereskedőket fosztogattak. Sobri 1836-ban követte el talán leghíresebb tettetét, amikor Kónyiban a győri káptalan pénztárát rabolta ki, és az uradalmi számtartó minden vagyonát elvette. Másik híres esete **Hunkár** ezredes kirablása volt, ami végzetesnek bizonyult számára, hiszen az áldozat (akinek ezúttal szó szerint egy fillért sem hagytak a házában) nagytekintélyű és befolyásos ember volt. Az ezredes nem volt rest, magánál a királynál és a nádornál is panaszt tett, így a vármegyék és a kormányzati szervek szigorú és megfelelő intézkedésekre utasítottak. A közvélemény eddigre már félté Sobri nevét. Az országban gyakoriak voltak a rablások, melyeket akkor is az ő számlájára írtak, ha nem ő követte el. Veszélyessé vált az utazás. A kancellária a bűnözés megállítására érdekében mozgósította hat vármegye katonaságát, és valóságos hajtóvadászatot rendeltek el ellene. Fejére 100 arany vérdíjat tűztek ki. Az üldözött Sobri csapatát kétfelé osztotta: az egyik Milfajt vezetésével a Vértes felé vonult, míg ő a másikkal a Bakonyon át Tolna felé tartott. Alvezérért érte előbb utol a végzet: egy elfajult multság során saját magát lőtte meg; a sebesült betyárt elfogták, és 1836. december végén a rögtönítélő bíróság felakasztatta. Sobrit és öt társát Somogy és Tolna vármegye határán, Lápafőnél kerítették be. Itt szabályszerű ütközet alakult ki, a sarokba szorított betyárok bátran védekeztek, még sebesülten sem adták meg magukat. Sobri folyamatosan tüzelt a 30-35 főnyi katonára, akik végül mégis a közelébe férkőztek, és egy tiszt lándzsával rontott rá. A betyár célba vette, de amikor rádöbrent, hogy körül van véve, a fegyvert maga ellen fordította, és szíven lőtte magát. A még életben lévő társai közül néhányan a zűrzavarban sikerült kereket oldani. Sobri az 1800-as években a magyar közbiztonság elrettentő helyzetének szimbólumává vált, egyesek a magyar Rinaldó Rinaldininek nevezték, s olyan tettekkel is felruházták, melyeket el sem követett. **Vahot Imre**, **Eötvös Károly**, **Krúdy Gyula** is írt róla, ponyvakiadványokban is gyakran szerepelt, de még a német nyelvterületekre is eljutott a híre. 2002-ben pedig kalandfilm készült életéről.

Bogár (Szabó) Imre (Bócsa, 1842. április 6. – Pest, 1862. július 19.) az ország egyik leghíresebb lovas betyárja volt, minden vidéken ismerték a nevét. Mikor felcseperedett, gulyásbojtárként szolgált. 1860-ban történt, hogy a gulyából hiányzó ökrök miatt gyanúba került, vallatásra fogták, és 1861-ig börtönben ült; pedig a néphit szerint ártatlan volt., s nagyon bántotta az igazságtalan bánásmód. Nyilván nem volt született gonosztevő. Szabadulása után nem szegődött el sehova, hanem felcsapott szegénylegénynek, s társaival rablásokat, fosztogatásokat követett el. Bandájának tagjai: **Bogár Jakab** (az öccse), **Bogár Mihály** (az unokatestvére), **Zsákai Ferkó**, **Dönti Péter**. Betyárkodása alig egy évig tartott, mégis jelentős hírnévre tett szert. Bujdosása során beüzent az úri házakba, hogy küldjenek ki neki ételmezt, italt, pénzt. Ha teljesítették a kérését, akkor nem bántott senkit.

Rendszerint mindent megkapott, mert a betyárbandáktól való félelem abban az időben mindenkit önkéntes adakozásra biztatott. (Amiatt, hogy nagyobb rablások és gyilkosságok nem fűződtek nevéhez, az emberek idealizálták a személyét, s halálát is megsiratták.) 1862 nyarán ismét fogságba esett, s azonnal ki is végezték, noha a rögtönítélő bíróság kevés bizonyítékot talált ellene. Inkább elrettentő példát akartak statuálni vele, hogy az elharapódzó betyárságot megfékezzék. Az akkor húszéves, „igen szép külsejű és arcú” ifjú akasztása sokakat megmozgató esemény volt Pesten. A nép ellepte az utcákat, amikor virágkoszorúval a kezében a vesztőhelyre szállították. Nyilván a nagy érdeklődés volt a fő oka, hogy az egyik legszebb betyárballada fűződik nevéhez, amelynek írott változatát már 1870/71 telén följegyezték, ám szinte semmiben sem egyezik a megállapítható tényekkel. Az elfogatás körülményeit is másként adja elő, s a dalban emlegetett lányról sincsen szó a törvényszéki és csendbiztosi iratokban. Fizimiskáját valóban daliásnak írják le az egykorú újsághírek (egyik szerint „arcvonásai az Isten képmását viselik”), s ennek lett a következménye, hogy a népköltésben – közvetetten stilizálva – aranyos zabláját, ezüstös kantárját emlegetik. Híres betyárokról gyakran vélték úgy, hogy előkelő származásúak. Bogár Imréről is suttozták, hogy a kalászdí gróf fia, akit egy dunai hajóskapitány lopott el, majd egy cigányasszony nevelte fel. Borsodban úgy tudták, hogy a kepesi gróf törvénytelen fia volt.

Vidróczki Márton (Mónosbél, 1837. november 12. – Mátraverebély, 1873. február 8.) híres mátrai, palóc vidéki betyár volt. Bandájával bekalandozta Heves, Gömör, Nógrád és Borsod vármegyét. Az életéről nem maradt fent semmi. Apja **Vidróczki András** juhász volt. Azt, hogy miért választotta a szegénylegények hányatott életét, a néphagyomány sokféleképpen magyarázza. Egyes történetek szerint katonaszökevény volt, mások szerint bojtár korában kegyetlenül megverte a számadója, s ezért állt betyárnak, de romantikus szerelmi történetről, árva sorsról, törvénytelen származásról is beszélnek vele kapcsolatban. Legvalószínűbbnek az első két verziót tartják a kutatók. A mondák szerint szép, derék ember volt, lobogós ujjú inget, bő gatyát viselt, pisztolyokkal, puskákkal bőven felszerelve járt. A hiedelem szerint nem fogta a golyó, kegyetlenül megbüntette ellenségeit, nagylelkűen meghálálta a segítséget. Csak a gazdától rabolt, a szegényt nem bántotta. Sok történet szól vakmerőségéről, féktelen természetéről, mulatozásairól. Mindezek miatt félelemmel vegyes tisztelet övezte nevét az emberek között. Egy ízben betért egy mikófalvai lakodalomba, amikor a pandúrok már országosan körözték, s egy nemes úr, akinek korábban megmentette az életét, juhásznak öltözve, a subája alatt menekítette ki. Vidróczki haláláról szintén többféle verzió látott napvilágot. Egyesek szerint a szeretője árulta el, többen gondolták úgy, hogy egyik társa ölte meg. A korabeli sajtó közleménye is ezt igazolja. Ezek szerint **Pintér Pista**, egyik bandatársa végzett vele Verebély határában. Örök álmát pedig Egerben, a Rókus temetőben alussza. Sírját kopjafa jelöli, s barlangot és forrást is neveztek el róla. Alakját **Kodály Zoltán** is felidézte egyik zeneművében (*Mátrai képek*), valamint számos népdal, ballada is fűződik hozzá.

Patkó Bandi legendabeli betyár, akinek alakjához dalok és mondák kapcsolódtak a 19. század végén és a 20. század elején. Hagyománya főképp a Dél-Dunántúlon élő. Alakja folklorizáció eredménye. Egy versbéli betyár elevenedett meg a népi képzeletben. A hozzá kapcsolódó történetek más híres betyárok történeteinek az elemeiből variálódnak (megajándékozta a szegény asszonyt a gazdag kereskedő rovására, vérdíjért elárulják stb.). Patkó Krúdy írásában (*Valakit elvisz az ördög*) is megjelenik, de nem betyárként, hanem mint a vidéket járó **Alvinczi Eduárd** önkéntes testőre. Somogyban „saját betyárjuknak” tartják. Barcs mellett egy hatalmas kocsányos tölgy „Patkó Bandi fája” néven ismert. Zamárdiban nyaranta róla elnevezett „hétpróbás betyárversenyt” tartanak. 1904-ben **Rákosi Viktor** egyik munkájában (*Az én falum*) elbeszéli egy csárdában töltött éjszakáját. A gazda egy fapadot jelölt ki alvóhelyül a számára, melyen harminc évvel korábban Patkó Bandi sokat hált. „Betyárnak jó lehet – felelém –, de nincsen egy becsületes ember számára való fekvőhelye? – Oda magam fekszem – mondá a szíves házigazda.”

Savanyú (vagy *Savanyó*) **Jóska** (Izsákfa, 1841. szeptember 12. – Tótvázsony, 1907. április 9.) hírkedt bakonyi betyár volt, s egyben az utolsó a „nagyok” mezőnyében. Vas vármegyei katolikus családban született. Édesapja, **Savanyú József**, juhászszámadó volt Orosziban, édesanyja neve **Kovárczi Erzsébet**. Két édes fiútestvére volt, **István** és **János**, valamint egy **Mária** nevű féltestvére, apja második házasságából. István öccse is betyárnak állt, de őt a pandúrok 1879. június 29-én lelőtték. Savanyú Jóska birkát lopott, és emiatt lett törvényen kívüli. Betyárnak állt, és bekalandozta a dunántúli Vas, Zala, Győr és Veszprém vármegyéket. A róla szóló mondák jelentős része is ebben a régióban keletkezett. Elsősorban kisnemeseket, módos parasztgazdákat, falusi kereskedőket, tehetősebb iparosokat rabolt ki bandájával (**Doma Vendel, Horváth Venczel Mihály, Czifra János, Hajdú Borzas István, Orbán János**). Elkövetésükre jellemző volt a különös kegyetlenség, hiszen áldozataikat gyakran megverték és megkínózták. Először 1860-ban fogták le, amikor nyolc hónapot töltött a veszprémi fegyházban fegyveres csavargásért. 1872-ben egy sitkei rablás miatt megint letartóztatták, de ekkor a bűnrészességét nem tudták bizonyítani. Másodszor 1875-ben, Sümegen egy hónapot töltött börtönben, súlyos testi sértés miatt. 1881-ben **Bogyai Kálmán** csabrendeki földbirtokos kúriáját próbálta társaival sikertelenül kirabolni, de ekkor már gyilkosságba keveredett, hiszen lelőtték **Bogyai Antalt**, a ház urának testvérét. Ezután egyre merészebb lett, és a nagyvázsonyi uradalmi pénztárt vakmerő módon, fényes nappal harmadmagával rabolta ki. Az 1880-as évekre az ország legkeresettebb betyárjává vált. Sok vidéken feltűnt, és a nyelvekkel is elboldogult, hiszen jól beszélt a magyaron kívül tótul, és németül is megtanult élete során. Magyarul és németül írni és olvasni is tudott. A hatóságok évekig tehetetlenek voltak ellene, hiszen Savanyú és számkivetett cimborái sikeresen bujkáltak a Bakony sűrűjében.

Alacsony termete (mindössze 159 centiméter magas volt) sokszor segítette abban, hogy el tudott rejtőzni a Bakony legkisebb sziklahasadékaiban is. Végül a fejére kitűzött 1000 forintos vérdíj mellett a bosszúvágy segített kézre kerítésében. Bandája egyik tagja, **Mogyorósi Imre**, billegi bojtár feladta őt, mert Savanyúék 1883-ban a nagybátyját a henyei erdőben agyonlőtték. 1884. május 4-én, a halápi csárdában, mulatozás közben fogták el. Magyarósi ide hívta a betyárokat áldomásra, és a borba erős altatót kevert. Az így elbódított betyárt már könnyen lefogták. Az 1886-os bírósági tárgyalásán 29 büntetellel vádolták meg, köztük rablással, emberöléssel, súlyos testi sértéssel, hatóság elleni erőszakkal. A gyilkosságot nem tudták rábizonyítani, de még így is életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Ezután több mint 20 évet a börtönben töltött, 1901-ig Illaván, majd 1906-ig Vácott. Végül gróf **Csáky Kálmán Emánuel** váci püspök kérelmére kegyelmet kapott. Kiszabadulásakor, jóval túl a hatvanon, már kiöregedve a betyársorból, szabóműhelyt nyitott, de hamarosan öngyilkos lett, amit búcsúlevelében azzal indokolt, hogy reumája miatt kibírhatatlan fájdalmai voltak. Az orvosai szerint, fájdalmai enyhítése érdekében amputálni kellett volna a lábát, ám ő a műtét előtt mereven elzárkózott. Nagyon jó tanyái voltak a Gyöngyösi, a Vámosi, a Billege csárda, vagy az alföldi Pusztá csárda. Volt egy cseles szokása, hogy pandúrnak öltözött, és így járta az erdőket, mindenhol érdeklődve Savanyú Józsi felől. Egyszer egy erdőkerülő el is árulta neki, hogy hol található meg, . No, de meg is járta! Másnap a Vámosi csárdában a magát zsandárnak kiadó Savanyú és társai meginvitálták a fickót az asztalukhoz. Ott elvették a puskáját, a sörétet kiszedték belőle, beleszórták a borába, és megitták vele. Közben fegyvert szegeztek rá, és a feje felett ütésre készen egy baltát tartottak. Elverték, s mivel egyik lába kificamodott, a fél lábán kellett táncolnia. Azután megeskették, hogy soha nem árulja el őket, majd Savanyú felfedte kilétét. A Keszthely c. lap 1884. május 11-i számában írnak Savanyú Józsi elfogásáról, a „hős” csendőrök felmagasztalásával. A hely, időpont és a szereplők megfelelnek a valóságnak, csupán az elfogás módjának és körülményeinek leírásában van hazugság. A rettegett betyárvezért több mint tíz évig hiába keresték, üldözték, s most a csendőrök csak úgy kimennek az erdőbe, rávetik magukat és elfogják? Nem ment ez ilyen egyszerűen. Az igazság az, hogy csellel, árulással gyűrte le a hatóság Savanyúékat, amiről az újságolvasó városi népek nem értesülhettek, ellentétben a csárdák látogatóival, ahol még sokáig emlegették. Savanyúnál elfogatásakor egy díszesen gravírozott Lancaster, egy szép Lefauheux kétesövű fegyver, egy tizlövetű forgópisztoly és egy kettős fedelű Remontoir ezüstóra volt. A csárdajárók imígyen szóltak róla: „Jó ember volt az kérem, nagyon jó ember; a szegényeket nem bántotta, de nem bántott az mást sem; nem rabolt, nem gyilkolt, vér nem tapadt a kezéhez, csak szépen elkérte az uraságok pénzét.”

folytatódik majd

Eötvös Károly

Utazás a balaton körül

A magyarok fája

A csárda – A fogaskirály – Az öreg szilfa – Melyik rosszabb: a török-e vagy a német? – Kinek hány őse van – Van-e még magyar, van-e még zsidó – Papi birtok, zsidó birtok

Ott áll a fa, az ős, öreg szilfa, az akarattyai magaslaton. Földje, maga büszkén néz szét a messze világba. Egyik oldalán a csittényi szőlőskunyhó, másik oldalán az akarattyai csárda, néhány puska lövésnyire tőle mind a kettő.

Csárda egykor, pusztai lakás ma.

Hova lettek a csárdák? Hova tűnt el a csárdai élet?

Gyermekkorom sok emlékét őrzi a csárda. Úgy megőrzi, alig jut belőle ma már magamnak is. Ahogy elmúlt a gyermekkor, úgy múlnak el a csárdák, úgy múlnak el az élet emlékei.

Őskeleti, ősmagyar intézmény a csárda. Talán a hunok, talán az avarok még nem ismerték. Az a Priszkosz követ, aki Attilánál járt, nem beszél csárdáról. Mikor társaságával letelepedett éjszakázni, nem csárda mellé telepedett. Ha lett volna akkor csárda, hun vezetője oda vitte volna éjjeli szállásra. S mikor jött a vihar és záporosó, s a görög urak feje fölül elvitte a sátort, s úti málháikat belesodorta a szikes tóba: a csárdához menekültek volna eső elől, éhség elől, szomjúság elől.

Ősmagyar szó a „csárda” is. Hiába akarják tőlünk elvitatni polyákok, törökök, déli szlávok. Meglehet, igaza van Vámbérynek, hogy őseink a perzsáktól tanulták el a szót és az intézményt. Meglehet, hogy perzsa nyelven azt jelenti a szó: ágas szín. Bizonyos, hogy őseink hozták Európába.

Ahol ivóvíz van: oda kutat ásna. Közelébe ágas színt, leveles színt állítanak. Az ágas szín mellé egy kis putri vagy hajlék: ebből a három épületből áll a csárda. Nem oly fényes, nem oly szilárd ugyan, mint a baalbeki napisten templomának romjai, de céljuk, rendeltetésük éppoly kegyes, éppannyira istennek tetsző.

Kerítése nincs, kapuja nincs. S ha nincs kapu: be se lehet zárni senki előtt. Szabad a bejárás, szabad a megszállás mindenkinek.

Nem is az emberért, inkább a lováért készült. Az ember túrheti az éhséget, szomjúságot; jóra való ember lovát éhezni, szomjazni nem engedi. Megitatja a kútnál, beállítja árnyékba a szín alá, vet neki egy marok szénát, zöld fűvet vagy eleséget, s pihentetés után úgy megy tovább. Maga az ember bemegy, vagy be nem megy a csárdába: nem tartozik a dologhoz. Árnyékért, pihenőhelyért, itatóvízért úgysem szabad pénzt elfogadni magyar embernek. Csak németnek szokása lakat alatt tartani a vizet és födeles árnyékot.

Erős igazsága van a németnek, de erős és szép igazsága van a magyarnak. Hisz a ló gazdája azért egy hajtóka italra vagy többre mégiscsak benéz a csárdához is. Ez a csárdás haszna. De azért, hogy fáradt állat megpihenjen, szomjas állat elverhesse szomját, hasznot húzni embertelenség.

Ott volt még az én gyermekkoromban a cinkotai, a pinkóci, a tekeresi, a gamászai, az akarattyai, az alsó-dakai, a felső-dakai, a geleméri, a fűzfői, az almádi csárda. Egypár még ma is fennáll, ma is csárda. Búsul, szegénykedik, csárdása gazdaságból éldegél, vendéget alig lát, utasember elkocog mellette, a muzsikus cigány rá se gondol többé, hanem azért mégis csárda. Urasága csárdának felejtette. A legtöbbje gazdasági tanyává alakult át. A pinkóci csárdát a nemes vármegye pusztította el ott a hódosi erdő mellett. De végképp kipusztult már a hódosi erdő is. Bokros tölgyeinek semmi nyoma többé.

Az akarattyai csárda se csárda már több mint negyven esztendeje.

A Balatonnak ezt a részét Balatonfőnek nevezik. A balatonfői partok azok a magas és meredek partok, amelyekről már megemlékeztem. Azt a magaslatot, amely az akarattyai csárdához fölvezet, Tikacs néven nevezte el az őslakó.

Erre szoktak szüleim nyaranta a balatoni fürdőre járni az akarattyai csárda aljába.

Egy mély szakadás van itt a nagy partok között, mintha óriási vízmosás volna. Itt le lehet szállni a vízhez. Ide jön vasárnaponként száz meg ezer kocsival a Mezőföld népe, kivált aratás és cséplés után fürödni, a cséplés és nyomtatás porából kitisztulni. Ellepik a sekély vizet a nádason kívül. Ha a partról a magasból néznek: úgy tűnik élénk a sok emberfej, mint ha télen óriási varjúserreg lepi el a havas mezőt. Mert kopasz embert és szőke embert a Mezőföld alig ismer. Fürdő után körbetelepszene az összevalók, előszedik a pogácsát, sonkát, kulacsot, s jókedvvel beszélnek egymásnak, ki milyen mélyen ment be a vízbe. Úszni nem tud senki. Azt pedig mindenki tudja, hogy aki nyakig érő vízbe bemegy, ha úszni nem tud, többé vissza a maga erejével nem jöhet. Beszívja a Balaton.

Apám tudott úszni. Megtanulta gyermekkorában a szilasi úszólápon. Ma már ez sincs meg az ősi telken.

1851-ben történt az eset. Lementünk fürödni. Anyámnak nem volt szabad a nyílt vízen fürdés, de ő is eljött, s egy pokrócon leült a homokos partra.

Apám beúszott a nádason belül, s amint ott lubickol, jön vele szemközt lassú mozgással egy természetes hal. Vagy a hullám hánnya, vagy a szellő toltta, de a víz színén jött feléje. Első pillanatra nem ismerte föl. Akkora volt, mint egy jókora harcsa, de se bajusza, se pikkelye.

Mikor közel ért hozzá: kitért előle. Nagy hallal szabad vízben, pusztá kézzel viaskodni nem okos ember dolga. De amint mellette úszkált, észrevette, hogy a hal tátogat, s többet fekszik oldalán, mint hasán.

Haldoklott a gyönyörű állat. Nem volt semmi sértődése, haldoklott öreg kora miatt. Apám a kopoltyúja alá tette bal kezét, s jobb kezével iparkodott kifelé vonszolni. Haldokló állattal könnyű lesz elbánni.

Csak hogy az a haldokló állat a fogaskirály volt, s a király akkor is hatalmas, amikor haldoklik.

De azért kihozta. Egyet-kettőt vetett magán öfelsége, de apám erős ember volt, keményen fogta, kivezette a lábolható vízig: ott ölébe vette, s anyám lábához odatette a homokra.

Negyvenfontos óriási fogas volt. Mióta uralkodhatott már a vizek mélységein: nem tudják azt a tudósok. Hálót, szigonyt, erősebb ellenséget el tudott kerülni. Szerencsésen eljutott az emberi kor legvégső határáig.

Hanem hát mégiscsak király volt, aki fogát se könnyen, se ingyen oda nem adja.

Ott feküdt anyám lábainál. Életnek jele nem látszott már rajta. Anyám minden gondolat nélkül cipellős lába fejével megérintette az orrát. Erre egy szempillantás alatt mélyen bekapta anyám lába fejét, s irtóztató fogait összeszorította.

A sikoltásra apám odaugrott, letérdelt, s két kezével megkísérelte a fenevad állkapcsait szétfeszíteni. De roppant ereje se volt erre képes. Talán a test síkossága miatt se tudta egész erejét kifejteni. De hihetetlen erő van a hal állkapocsizmaiban.

Anyám a fájdalom és ijedtség miatt elájult. Mi, gyerekek meredt szemmel néztük a küzdelmet. Apám kegyetlenül káromkodott, s odakiáltott kocsisunknak:

– Hozd ide a kalapácsot.

Bükky István volt a kocsisunk. Öreg, púpos, régi hű cseléd. Odacammogott a kocsihoz, a tarisznyából kivette a kalapácsot, s átadta apámnak. Csak a kalapács vasával lehetett a haldokló vagy talán már halott állat állkapcsai közül anyám lábát kimenteni.

Szerencse, hogy akkor nem volt még félcipő vagy kivágott cipő. De így is nagy sebje volt anyámnak. Rögtön öltöztünk, s mentünk fel a csárdához. Ott apám finom törkölypálinkával kimosta, s aztán bekötözte a sebet. Begyógyult szerencsésen.

Hanem az eset miatt mégiscsak elmaradt a nagy szilfa látogatása. Pedig e napra már előre kitéztük. Elmegyünk tövébe, megmérjük területét, leülünk árnyékába, megszámláljuk főágait.

Ami elmaradt akkor: megcsináltuk máskor.

Csodálatos alkotása a természetnek. Dereka, főtörzsöke csak embermagasságnyi. Tehát nem volt társa közelben soha, nem versenyzett senkivel, vele se versenyzett senki. Születése óta magányosan állt ott a dombtetőn büszkén, védtelenül, viharok és villámok ostromában. Ha lett volna társa vagy szomszédja: magasabbra nőtt volna törzse, s nem fejtette volna ki oly gyorsan, oly közel a földhöz koronáját.

A magyarnak szilfa a nemzeti fája. A német elfoglalta a tölgyet, a lengyel a fenyőt, az olasz és francia az olajfát. Ezer falu, város, halom, dűlő, határrész viseli nálunk a Szilas és Szilágy nevet. S ahol ez a név van: ott magyar lakik, ott magyar telepedett meg ezer év előtt.

Mert a magyar csak a rónát, csak a síkot, csak a végtelent szerette. Aminthogy a lova is azt szerette. Van fája a síknak is. De csak puhafája. A nyár, a fűz, a rekettye. Szilaj fája csak a szilfa. Erős, kemény, szívós, hatalmas, viharokkal szembeszálló, amit hajdan szilajnak nevezett az irodalom is, a népnek nyelve is. Gyümölcsöt nem terem, de éjszakára tanyát ad varjúnak, seregélynek. A villám kikerüli, s ha beleüt is, nem árt neki. Legmagasabb csúcsára odaszáll a turulmadár. Onnan nézi a napot s a legelésző s ficáncoló ménest. Ágából, fiatal hajtásából faragták őseink az íjat. Századokon át él. Kora miatt kihalt szilfát még senki se látott.

Az akarattjai szilfa messze lát. Észak felé a Bakony csúcsai, az Iszka, a Bögre, a Papodtető, a Halyag, a Hárs-ágy, a Kőröshegy zárják el látó körútját. Napkelet felé Fehérvár aranyos tornyait és Szekszárd hegyeit látja. Dél felé a Mecsekig néz, s napnyugat felé Tihanyon keresztül Badacsony büszke tetejére száll tekintete. A tihanyi réven át pedig végignézi a Balaton színén, s nem látja a partját sehol, mint a tengernek.

Milyen régi ez a fa! Meg nem lehet mondani. Az 1532-i kenesei országgyűlés már ott látta, ott találta. A Batthyány, Tahy, Zalay, Nádasdy, Majláth, Csányi, Bottka, Forgách, Apponyi, Zay, Pósa, Horváth, Mérey, Kőváry, Kisfaludy, Boronkay, Niczky, Sittkey, Bessenyei ma is élő nemzetségek öregei, főbbjei apródaikkal, kísérőikkel, huszáraikkal lombjai árnyékában poroszkáltak el, amikor a kenesei országgyűlésre gyülekeztek. Hát a már kihalt fényes nemzetségek!

Csak pár év előtt hullott el Mohácsnál a nemzetnek hős serege. Azelőtt egy király is sok volt, most két királya volt a magyarnak. És két örök ellensége. A német és a török. Egyik jobban pusztította, mint a másik.

Az az öreg fa ott a parton jól hallotta, amint az ország bölcsei és vitézei afölött tanácskoztak: melyik jobb, melyik rosszabb? A török-e vagy a német? Melyikkel tartson a magyar? A törökkel-e vagy a némettel? Nem jobb volna-e mind a két királyt elkergetni, s felállítani a szabad köztársaságot, s nemzetül szövetkezni a hatalmas törökkel?

Öreg szilfa: te hallottad ezt a tanácskozást. A te lombod belesusogott, a te lombod belebólingatott ebbe a tanácskozásba. Azóta negyedfélszáz esztendőn keresztül látod feljönni és lenyugodni a napot a magyar nemzet feje fölött. Végignézted a törökkel és a némettel lezajlott keserű küzdelmeket. Láttad győzelmében, láttad bukásában nemzetünket. Sokszor elbuktunk, mindig feltámadtunk. Öreg szilfa: te sokat tapasztaltál. És mondd meg nekünk most már: melyik szónak volt igaza 1532-ben? És mondd meg nekünk azt is: szaporodott-e bölcsességünk 1532 óta? Meg tudnánk-e azokra a kérdésekre ma igazán felelni?

De hát hagyjuk ezt a dolgot, öreg szilfa. Úgyse tudod, miért beszélek én rólad annyit. Hiszen rólad semmit se tud a főváros közönsége. Téged föl nem keres nyaralóközönség. Emlékeztető jel nincs függesztve rád. Korhadó oldalaid, korhadó ágaid nem őrzik a kegyelet. Isten számában élsz, s nem az emberek gondozásából. Meg kell mondanom őszintén: miért beszélek én rólad annyit.

Azért, hogy tanúbizonyságul hívjalak: miért pusztulnak oly gyorsan gyökeres nemzetségeink. Mert te tudod azt a legjobban!

Közbeszéd, mindennapi szójarás ez: „rég család, gyökeres nemzetség”. Mit tesz ez?

Bizony nem azt teszi: kinek hány őse van. Mindenkinek egyenlő számú őse van. Annak a Szemerének, aki Huba nemzetségéből származik, nincs több őse, mint annak a drótos tótnak, aki csak annyit tud őseiről, hogy az ő neve Janó, apját, anyját nem ismerte, s mint talált gyereket közköltésen nevelte föl Nyitra megye valamelyik jólelkű kis tót községe.

A neandervölgyi koponya lehet félmillió éves, vagy lehet százezer éves. Vitatkozzanak fölötté a tudós emberek. Nincs az az uralkodó s nincs az a koldus az Óvilágban, aki teljes joggal azt ne mondhatná: ez a koponya az ő ősenek koponyája volt.

Ősi család az, mely egy birtokon több nemzedéken át megmarad. A birtok az ősi, s nem a család. Aki azt mondhatja: ez a birtok a hetvenhetedik öregapámé volt: az igazán ősi család. Ilyen magyar természetesen nem lehet, minthogy Árpád apánkig, akinek legtöbb öregapja volt, annak se lehetett több harmincháromnál.

Csak az ember öreg, az idő mindig fiatal. Sokan vannak, akik családjukból öt nemzedéket ismernek egy időben, akik öregapjukat és unokájukat egyszerre láthatják. Ez egy élő nemzetség. Ilyen hat nemzetség Árpádig ér föl. Nem is olyan nagy dolog.

Mi, magyarok ezeréves nemzet vagyunk. Mert csak ezer év óta van állandó birtokunk.

Hát a zsidók?

Az öreg Mózes úgy 1200 körül élt Jézus előtt. Száz-kétszáz évvel több-kevesebb nemigen számít. Ha mi magyarok ezer évre számítunk vissza: a zsidók háromezer évre számíthatnak. Joguk van hozzá. Ma is van elég zsidó, akinek egyenes őse vályogot vetett Egyiptomban és papucsot kötött Babilonban, s aki tisztán örökölte századik ősapjának vérét, szeméit, szakállát, természetét. Azért mosolygok én azon, ha hallom, hogy nincs már Árpád magyarjától egyenes ágon tiszta vérrel származott magyar ember.

Ostoba beszéd.

Mintha az a tizenötezer kemény legény, akivel Árpád berontott Európába, mind valamennyi idegen vérrel keveredett volna unokáiban!

„Korcs volt anyja vére s más faj állott a kidőlt helyére.” Ezt mondja a költő. De a költő csak a főurakról beszél, akiknek hegytetőn volt kővárak. S a magyar nemzetet nem főurai tartották fenn. Faját, jellemét, tiszta vérét, zömök alakját, széles arcát, eszes, tüzes szemét nem a főurak őrizték meg. A tiszta magyar faj gerincalkata is egészen más, mint a magyar főuraké.

A magyar főurak jellege hosszúkás arc, keskeny orr, hideg szemek, hosszú kéz, gólyaláb, vegyes szín s olyan gerinchajlat, mely a vesék táján nem elég mély. Az ősmagyar gerinc hajlottabb, mint a magyar főuraké, tehát az ősmagyar termet egyenesebb és nyalkább, mint ahogy a főuraknál látjuk.

Csak Erdélyben van még tiszta magyar származású főúr. A Kemények, Bánffyok, Bethlenek közt még feltaláltam Árpád egyik-másik huszár hadnagyát. A legnagyobb vagyonú magyarországi főurak kétszáz év óta habsburgi főnemes elemekkel vannak százféleképp összeházasodva.

Amint a gothai könyv^{*} bizonyítja. S amint a természetük és testalkatuk még jobban bizonyítja.

De térjünk vissza hozzád, akarattjai öreg szilfa!

Van a magyarok közt ősi család, noha csak ezer év van mögöttünk.

De nincs a zsidók közt ősi család, noha háromezer év van mögöttük.

Mert Magyarországon nincs olyan zsidó birtok, mely a harmadik nemzedéken át volna egy család kezén.

Azt mondják, nem is lehet, hiszen csak ötven év óta szerezhettek zsidó ember ingatlan birtokot.

Majd megfelel erre az öreg szilfa.

Túl-a-Dunán régi példabeszéd, hogy papi örökség, zsidó örökség nem száll át a harmadik ízre. S az is régi példabeszéd: könnyen szerzett jószág hamar elvész.

A gyermeknevelés nagy igazságainak torzképét tárja elénk a két példabeszéd.

Túl-a-Dunán van egy érsek, öt püspök, öt-hat gazdag apát és prépost s vagy hatvan gazdag kanonok. Tehát mintegy hetven nagy szerző.

Kétszáz év óta gazdagok a magyar papok. Azelőtt nem voltak gazdagok. Ha tizenöt évet számítunk egy papi beneficiumra, kétszáz év óta csak Túl-a-Dunán legalább ezer nagy szerző pap élt. Tehát legalább ezer családnak kellett volna meggazdagodni vagy tisztet vagyont szerezni.

S mindössze sincs öt család, mely vagyonát papi örökségnek, papi szerzeménynek tekinthetné. Pedig nem kell ám azt hinni, hogy minden nagy szerző pap kegyes alapítványra adta pénzét. Nagyon sok tette, de nem mind, sőt fele se. El se élték jövedelmüket. El se játszották.

Hanem odaadták, elhagyták rokonaiknak. Ezek kezén pedig elpusztult az első, második nemzedéknél.

Éppúgy, mint a zsidóknál az ingatlan birtok.

A nevelés eredménye ez.

Ha azt akarjuk, hogy utódaink ragaszkodjanak az ősi birtokhoz: úgy kell nevelni a gyermeket, hogy ne a vagyont szeresse meg, hanem a birtokot. Ne a csűrben örüljön a búzának, hanem ahogy a dűlön nő fel. Ne menyasszonya keblén imádja a rózsát, hanem kint a kertben, amint bimbót hajt s ragyogó szirmaival rámosolyog.

A vagyon holttest, a birtok élő alak. A vagyon csak szám. Ezer, tízezer, százezer, millió. A birtok vagyon is, de azontúl családi emlék, hagyomány, költészet is. A vagyon csak a gyomornak, hiúságnak és ledérségnek ad élvét, a birtok a léleknek és a szív ábrándjainak is. És a hatalom és önérzet nemes kincsei!

Minő hatalmas ember az, kinek ezerholdnyi szép birtoka van ősi házzal, nagy kerttel, hú szolgákkal, negyven cseléddel, kétszáz lélekkel, akiknek parancsol, de kenyeret is ad; akiket munkára hajt, de szeret is, s akik engedelmeskednek neki, s akikkel együtt lakik, együtt megy az isten házába, s jó időben, rossz időben együtt örül – együtt bánul.

Megválnak-e ilyen ember birtokától?

Van egy sereg szép tinaja. Még apja szerezte azt a híres bikát, melynek utódjai.

Van udvarán hatalmas hársfája. Öregapja ültette el.

Van a kert sarkában mohos kőfalszöglet árnyékában százesztendő borostyánlugas. Dédanyja vitte oda egnapos menyecske korában.

Ott van egy árokpárt: rajta mászkált gyerekésszel.

Ott van a birtok napkeleti részén egy határhalom. Ősapja ott birkózott a hatalmas szomszédal, s megmentette a birtokot.

Közel a temető: tizenhat őse nyugszik hantja alatt. Megszólal a déli harangszó: azt a harangot is elődei adományozták.

Zsémbes, komor egyik-másik belső cselédje. De annak az apja is szolgálta az ő apját, öregapja öregapját. Nem is lop többet, csak éppen a dohányra valót. Tehát meg kell becsülni.

Minden birtok egy családi történet. Minden történet egyúttal hagyomány, ábránd és költészet.

Mondd meg, öreg szilfa, ha te egy családnak birtokában volnál, ha tíz nemzedék egymás után hűsölt volna árnyékodban, s a tizenegyedik megválna tőled csak azért, hogy pénze nagyobb kamatot hajtson: nem érdemlené-e meg az a tizenegyedik, hogy legmagasabb csonkaágra akasszák föl?

Arra az ágra, melyet 1853-ban csonkított meg egy kósza villám?

Öreg zsidó, öreg pap! Ha azt akarod, hogy birtokod nemzedékről nemzedékre szálljon s nemzetséged könnyen a világba el ne széledjen: úgy neveld a gyermeked, hogy legkedvesebb játékait birtokodon játssza, legszebb gyermekidejét birtokodon töltse; annak fáit, halmaait, dűlőit, hajlásait, kútját, kútfejeit, messze látó szépségeit, emberét, asszonyát, kisgyerekeit, meséit, ábrándját, hagyományait igazán megszeresse.

Akkor ragaszkodik hozzá. Akkor el nem adja, el nem tékozolja se szép szóért, se szép lóért, se szép lányért, se szép kamatért.

Argentína messze van. Sok ezer mérföldnyire. Tenger is van köztünk. De ha ott megbomlik a tőzsdeállapot ma: a papírok felényire buknak holnap minálunk is.

Felényire a papírok, de egészen a papírok gazdái. De akárhogy bukik Argentínában a bankár, a hajótulajdonos, a rozsföld, cukornádföld: azt a magyar birtok egykönnyedén meg nem érzi.

Kivált ha jó magyar ember a birtokosa.

Most már megérted, jó öreg szilfa, miért meséltem én rólad annyit Gamászádtól Siófokig Salamon Ferencnek, Szilágyi Sándornak, Nagy Miklósnak, de még Gyulai Pál úrnak is.

mek.oszk.hu

Rabindranath Tagore:

Áldozati énekek

30.

Egyedül indultam el a találkozóra. Mégis ki az, aki
nyomomban lépked a csendes homályban?
Oldalt kerülök, hogy kitérjek társasága elől, s mégse
szabadulhatok tőle.

Ahogy nagy göggel ott lépked, felkavarja a földről a port, s
minden szóhoz, amit csak kimondok, hozzáfűzi a maga hangos
szavát.

A saját gyarló énem ez, uram, mely nem ismer szégyent.
Engem azonban szégyen tölt el, hogy az ő társaságában lépek
ajtódoz.

S. A. Anonimus: Torzított visszhangok Wass Albert körül

Koncepciós cikksorozat Romániában

Ac Cuvîntul liber (Szabad szó) című marosvásárhelyi újság az utóbbi években (2000-2003-ban) több cikket, sőt cikksorozatot közölt (íratott?!) Wass Albert lejárására. A cikkek elkövetői a magyarszimpatizánsnak egyáltalán nem nevezhető 90 éves Raoul Șorban művészetkritikus, a nálunk eleddig ismeretlen költő-publicista Lazăr Lădariu, továbbá Grigore Foculescu, Mircea Dogaru, Dorin Suci, Ion Mărgineaunu és Maros megye első szenátora, Dimitru Pop. Az újságcikkek címe: A sámán gróf megtorlatlan büntetetei (Mircea Dogaru); Szobrokat a bűnösöknek? (Lazăr Lădariu); Az igazság nevében! (Lazăr Lădariu);

Egy Hargita megyei iskola egy háborús bűnös nevét vette föl. (Dorin Suci); Akit macska szül, egeret eszik. (Ion Mărgineanu); Igazságot hoznak a bűnös Wass Albert ügyében. (Grigore Foculescu); Határozott NEM a háborús bűnös Wass Albert hívei ügyében! (Grigore Foculescu); Kísérlet egy háborús bűnös rehabilitálására? (Lazăr Lădariu); Az idős Wass Albert Isten verését kérte Trianon döntése után Romániára. (Raoul Șorban); A háborús bűnös Wass Albert mellszobrát törvénytelenül állították föl, azonnal le kell dönteni. (Dumitru Pop); Erdély Román föld és az ő tiszta könnye (Raoul Șorban); A Wass Albert könyvrecenziót az Adevărul (Igazság) című lap közli. A marosvásárhelyi Mentor Kiadó jelentette meg Istenszéke mellett címmel a trilógiát. A recenzens C. Stănescu cikkének címe: A múlt sose tér vissza. Raoul Șorban idézi Wass Albert: Háborús bűnös című novellájának egyik részletét és az irodalmi művét egy az egyben azonosítja a valósággal. (E novella A Kráter honlap Wass Albert műveiből személynéveket közlő lapjain el is olvasható!)

A cikksorozat szerint Wass Albertet jogosan súlyos felelősség terheli 16 ártatlan román és zsidó ember halálában. 1940. szeptember 20-23-án az ő parancsára ölték meg egy görög katolikus papot öttagú családjával, néhány román lakost Vasasszentgotthárdon és a zsidó kereskedő Jacob Rozenberg rokonait Mihály Esztert és Mihály Rozáliát. Mint ismeretes Wass Albert a horthysta magyar hadsereg katonatisztje volt. A két zsidó lakost és két román parasztot kivitték a község határában lévő tóhoz és agyonlőtték. Ott is temették el őket még a vallásos tradíciót is megtiltották. Az újratemetést pedig azzal akadályozták meg a hozzátartozóknak, hogy 8 hónapi katonai felügyelettel őriztették. E büntettek elkövetésében aktívan részt vett Wass Albert és apja. Aztán az író a hitleri csapatokkal Németországba szökött. Távollétében a háborús bűnökkel foglalkozó Népi Bíróság halálra ítélte. Wass Albert személyesen ismervén Mihály királyt, kegyelmet kért, de a király elutasította kérését azzal indokolván, hogy tetteinek bűnössége elvülhetetlen. Wass Albert ezután menekült Nyugatra s később az Egyesült Államokban, Floridában telepedett le. Irodalmi művei révén sikeres íróvá vált. Általában a publicisták zöme elismeri, hogy Wass Albert íróként hiteles és jelentős, sikeres író, de autentikusak maradnak a tettei is, amelyek miatt elítélték? Wass Albertet felelősség terheli a 11 omboztelkei lakos haláláért, akiket a cikk fogalmazója szerint az ő parancsára lőttek le. E bűneiért, bűnpártolásért Wass Albertre Magyarországon is életfogytiglani börtön várt volna. 1996-ban kérelmezte a magyar állampolgárság fölvetését, de elutasították. (Az engedély csupán ez évre szólt. Megj.) Az író reménytelen kétségbeesésében 1998-ban vadászfegyverével véget vetett életének. Tettének egyik oka a publicista véleménye szerint, hogy a Hősök és Mártírok Tisztelete nevű nemzetközi szövetség már a nyomában volt, és bíróság elé akarta állítani a két zsidó származású áldozat miatt. Lazăr Lădariu és társai kiszélesített kampányba fogtak Wass Albert és hívei ellen. Segítségükre hívták a bukaresti főrabbit, az ország több zsidó szervezetének felelős vezetőit, akciójukba be szerették volna vonni Románia majd minden sajtó- és médiaforumait, így kívántak befolyást gyakorolni a nemzetközi közvéleményre. Interpellációt nyújtottak be a Román Parlament illetékes szerveihez is. Hűségesek hazafiságukat hangoztatva tételesen felsorolják, bepanaszolják! A magyar történelmi múlt visszaállításáért munkálkodó erők, magyarországi politikai pártok: MDF, Fidesz, Kisgazda Párt képviselőinek korteskedő utazásait Erdélyben Nagyváradtól Brassóig, hogy Fodor Imre és Szász Jenő polgármester lehessen. Főlháborodásukat fejezik ki a Wass Albert kultusz kiszélesedése okán. Wass Albert irodalmi népszerűsége, könyveinek óriási sikere megosztotta a román írók egy részét. A magyarországi Kráter Műhely Egyesület könyvei Wass Albert összes műveit föl vállaló missziós tevékenységét még tekinthették volna bátor beavatkozás -nak, de az író trilógiájának román nyelvű kiadását Romániában és a román Művelődési Minisztérium és a Magyar Könyvalapítvány támogatásával már koránt sem. Az Adevărul című lap 2000. októberi számában két széles kollumnányi recenziót közöl a román nyelven megjelent Istenszéke mellett című trilógiáról. A recenzens méltatja Wass Albert művét; párhuzamot keres a román irodalomban és így talál rá az általa ismert klasszikusokra: Sadoveanu, Eminescu, Eliad. Összeveti Wass Albert témaválasztását a román klasszikus Sadoveanu vadász-, halász és juhásztörténeteivel. Párhuzamot von a két író egyes szereplői között, rokonítja. C. Stănescu elismeri Wass Albert írói kvalitásait, méltányolja, hogy az író egyforma szimpátiával kezeli a személyeket és nem tesz különbséget a szereplők nemzeti hovatartozása miatt. A fordítóról megjegyzi, hogy Corneliu Câltea szöveghű munkát adott ki a kezéből. Wass Albert 30 könyvet adott ki írja a recenzens, most végül a művei az ő hazája. Kilencven évesen halála előtt észrevette, hogy szereplői (románok, magyarok, németek, örmények, zsidók, oroszok) az Istenszéke előtt (1952) lapjain már rég rájöttek, hogy a múlt már sose tér vissza. Tragikus dicsősége ez a halhatatlan műnek a múlt élet fölött. Wass Albert jelentős írója az erdélyi térségnek.

A Wass Albert könyvről közölt méltatás rágalom hadjáratát indította el a Cuvîntul liber (Szabad szó) szerkesztőiben. Egymás után jelentek meg a Wass Albert bűnös múltjáról írt, íratott (?) cikkek és interjúk. L. L. szervilizmussal és hazafiatlansággal vádolja a recenzent és kikéri magának, hogy a háborús bűnös Wass Albert író a román írófejedelemhez Mihail Sadoveanuhoz merészelte hasonlítani. A könyv megjelenése miatt felelősségre kell vonni az akkori művelődési minisztert, Ion Caramitru is, aki jelentős anyagi támogatásban részesítette a kiadót. Felelősség terheli az RMDSZ vezérkarát és a Wass Albert kultusz kiszélesítőit: a papokat, lelkészeket egyaránt. R. Șorban fölhívja a román parlament figyelmét, hogy Erdély főleg vegyes lakosságú (Székelyföld stb.) területein a könyvesboltokat elárastották a Magyarországon kiadott Wass Albert könyvekkel. Követeli híveivel a Wass Albert kultusz megszüntetését, a Wass Albert és Daday Lóránd mellszobrok eltávolítását. Tudatták a parlament illetékes bizottságával, hogy a régi katolikus templomban magyar színű zászló leng, a magyar himnuszt éneklük rendszeresen és Szent István király eszméit akarják újra megvalósítani Nagy-Magyarország visszaállítását éltetik, ezért ténykednek.

A következő följelentő-jelentkező Ion Mărgineanu (író, aki jogász apjától tud az 1940-ben történt atrocitásokról, akit Wass Endre (Wass Albert apja) letartóztatott és elkobozta minden ingó és ingatlan vagyonát.

Sérelmezik, hogy Wass Albert urnája illegális úton mégis Románia területén, a marosvécsi kastély kertjében talált nyughelyet, és így precedenst teremtenek a kötelező jellegű kultusz kiszélesítésére, hiszen a megemlékezések alkalmi majd tág teret biztosítanak erre. Ismét előkerül Daday Lóránd ügye, aki szintén szobrot kapott, pedig a Bécsi Diktátum éveiben különböző álnéven írta román- és zsidóellenes kampányokra szervezendő uszító munkáit.

R. Şorban szerint mind Wass Albert, mind Daday Lóránd két oláhfaló. Pomogáts Béla a Magyar Írószövetség akkori elnöke kéri a romániai írókat, hogy vegyék védelmükbe a két erdélyi magyar író, nevezetesen Wass Albertet és Daday Lórándot. Lépjenek föl a koholt rágalom ellen; bízik abban, hogy a román írók hallatni fogják hangjukat a kölcsönös magyar-román szellemi kapcsolatok feszültségmentességéért, a két jogtalanul támadt magyar író érdekében.

R. Şorban véleménye szerint Pomogáts Béla egész publicisztikája, mely immár román nyelven is olvasható, hisz három kötetben adták ki, románellenes és revizionista szellemiségű.

Ismét föllángol az egykori Nagy-Magyarország elmélete, ennek beszédes bizonyítéka, hogy immár japán nyelven is megjelentették Erdély történetét. Wass Albert románellenességéről írt a magyar író Benamy Sándor: Huszadik században éltem című művében. Benamy följegyezi, hogy Wass Albert végtelen gyűlöletet érzett a románok iránt.

Az Observator Hírügynökség közlése szerint: a háromtagú bizottság, melyet a művelődési miniszter állapított meg: tagjai a művelődési miniszter, Răzvan Theodorescu, Nicoleta Băciuş (költő) és a minisztérium ellenőrző bizottságának vezetője rendelkezésének értelmében eltávolították Wass Albert mellszobrát Régenben és Holtmaroson. Bartha József és Pákó Benedek papot, illetve lelkészt kötelezték a szobrok eltávolítására. A cikkek azt bizonygatják, hogy Wass Albertnek szüksége volt arra, hogy az észak-amerikai hatóságot meggyőzze és ezért halála előtt 1998. február 17-én ezt írta: gondolatai valahova egy távoli országba repültek, egy kastély gyümölcsösei, mely régóta elveszett, valahol Észak-Erdélyben, Szamosújvár mellett, így összegzi életét: 1. egy kis gróf voltam Erdélyben-Magyarországon, 2. arra ítéltetem, hogy kisebbségként éljek Erdély földjén, 3. egy fiatal magyar egy utat keresvén (az életben), 4. egy elszomorodott fiú Észak-Erdélyben, 5. egy hazáját védő katona, 6. egy magyar menekült németalföldön, 7. egy magyar emigráns Amerikában, 8. egy magyar, aki Amerikában eszményeket keresett, 9. egy harcoló magyar öreg, aki végül is észrevette, hogy az ő hajdani (rég) hazája ragaszkodik a múlthoz és a múlt nem tér vissza soha. A cikkek írói hűségüket hangoztatván különböző sajtó- és médiaforumokon át egészen a Román Parlamentig tiltakoznak a Wass Albert kultusz ellen. A szidalmazók nem kímélik sem az RMDSZ, sem a magyar pártok vezetőit, még az ex köztársasági elnököt sem, szétfröcskölnek följelentéseiket a köztisztviselőt érdemlő egyházi személyiségek és a demokrata szellemiséget valló román értelmiség prominenseire egyaránt. Mivel az állami tévé, rádió és a jelentős sajtó nem vállalt partnerséget, ezért aztán a Cuvîntul liber (Szabad szó) hadjárat indítói gyávaással, szervilizmussal, meghunyászkodással vádolnak mindenkit, aki nem vállalja föl e lap jogos figyelmeztetéseit, nevezetesen a kormányt, az elnököt, a minisztereket, sőt magát a jelenlegi román államot is. Olyan ez az ország, mint egy falu, kutya nélkül hajtogatják. Bizonyos körök befolyását megnyerve elérték, hogy Wass Albert nimbuszát megtépzazzák: gondolok itt a Wass Albertről elnevezett iskola nevének megváltoztatására Bögözön és a Wass Albert mellszobrának homályba rejtésére Vicén, Szászrégenben és Holtmaroson; ám ezzel nem érik be, még az író szülői kastélykertjéből is kikapartatnák az író urnáját. Az irományaikban hithű, vallásos embereknek tüntetik föl magukat, ám náluk a végtisztesség csak egyoldalú. A Cuvîntul liber elismeréssel szól a Wass Albert ügyét tárgyaló bizottság két irodalmi emberéről a jelenlegi művelődési miniszter Răzvan Theodorescuról és a költő, Nicolae Băciuş-ról, akik Wass Albert szobrát nem hagyták a helyén. A tudatosok azt is sérelmezik, hogy az utóbbi időben Szalonta szobrot avatott: Sinka Istvánét és Zilahy Lajosét.

Megjegyzem, hogy a cikkek zömét szignáló Lazăr Lădariu védelmébe veszi az öt becsülő Raoul Şorban, sőt Şorban apját, Guilelm Şorban hazafit, aki megzenésítette több klasszikus román költő jelentős versét, s a mai Izrael állami himnuszának zenéje is az ő nevéhez fűződik. A cikkek fröcskölői a megalománia hívei, megveszekedett megszállottsággal először 16, majd később már több tízezer ember halálát varrnák Wass Albert és apja nyakába; úgy játszadoznak az áldozatok számával, mint ahogy szerencsejáték-barlangban szokás. Hiteles címetek aggatnak magukra, de az idézett nevek szinte egyszer sem pontosak. Ennek tényében erősen megkérdőjelezhető bizonyos személyek (Pomogáts Béla, Göncz Árpád, Benamy Sándor) nyilatkozatainak hitelessége is. Nem ismerem a fentebb idézett újság szerkesztői gárdáját, de a fejlécen hirdetett szabad és független kritériumoknak csak abban felelnek meg, hogy szabadok, vagyis náluk mindent szabad, minden rágalmozott nevet helytelenül írni, nemre, felekezetre és nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül. Nem tudom milyen a lap olvasóköre és példányszáma, egy bizton állítható, hogy a Cuvîntul liber egész bosszúhadjáratával, antidemokratikus forradalmi gerjesztő fröcskölődésével az idő rostája el fog banni. Az Unióban nem jósolható nagy jövő a lap szellem-ellenességének..

Múló rosszullétként fogja kezelni az idő orvosa.

Forrás: Polisz, 76. szám.

Arany Sas Díj pályázati mű: Kelemen Balázs - A krónikás

Hogy kit ért tisztesség? A vendéget, vagy a vendéglátót? Kár volt ezen tünődni. Mindkettő méltónak, vagy méltóbbnak tekintette magát a másikhöz mérve. Az tény, hogy a németek császára, Rótszakállú Frigyes kért engedélyt Béla királytól, hogy útban a Szentföld felé, békében átvonulhasson kereszties seregével a magyarok földjén. Béla, mint jó keresztény uralkodó, nem tagadta meg a kérést, de jól emlékezett arra, poros krónikák nyomán, hogy majd száz esztendővel ezelőtt, a rosszemlékű, púpos Kálmán királynak, ugyancsak meggyűlt a baja az országon átkelő keresztiesekkel. Másrészt, a honszerző Árpád utódai gyanakodva tekintettek egy jórészt, olyan lovagokból álló hadseregre, akiknek elődei nem egyszer törtek erre a földre, feldúlva annak békéjét. Béla óvatos volt. A kereszties sereg, csak egy kijelölt útvonalon haladhatott célja felé, arról letérnie nem szabadott, miközben a király vitézei, tiszties távolságból, de szorosán közrefogva kísérték őket útjukon. De Béla úr azt sem feledte, hogy mily becses, nagyhírű személy lovagol e had élén. Mindent megtett azért, hogy a császár és kísérete jól érezze magát, semmiben hiányt ne szenvedjen. Sikeres vadászatokat rendezett számukra, utána dúsan terített asztalok mellé hívta őket. A lakomák alatt csepűrágók, kobzosok szórakoztatták a nagyhatalmú urakat. A jó fűszeres magyar bor feledtette a múlt árnyait, s a két nép fia békében mulatták egymással idejüket. Frigyes császár a pazar vendéglátást azzal hálálta meg, hogy seregében szigorú rendet tartott, s a magyarok ellen elkövetett mindenfajta vétséget szigorúan megtorolt.

De nem csak nagyhangú, és nagytorjú lovagok kísérték hosszú útjára a császárt, hanem papok, tudós férfiak is, kiket nemcsak a vadászatok, majd azokat követő evés – ivás érdekelt, hanem az ész, és a lélek dolgai is. Ezeket az urakat Béla úr Párizst, Oxfordot megjárt egyházfői, hatalmas tudásukkal ugyancsak meglepték. Elmés viták folytak hitről, történelemlről, és mindarról, amit a hét, szabad művészet magában foglalt.

Turda, latin nevén Péter, a király jegyzője, szintén ura mellett buzgólkodott, hogy királya vendégei minél emlékezetesebb, napokat töltsenek itt. Frigyes tanultabb kísérői hamar felfigyeltek erre az alacsony, de vaskos testű, kerek fejű magyar papra, aki nem csak a latin nyelvet bírta, hanem beszélt németül, franciául egyaránt. Különösen Friedrich von Hausen, a császár egyik kedves embere szerette a társaságát, mert a jeles úr hamar megtudta, hogy a király jegyzője, nemcsak a politikában, vagy Hérodotosz, netán Tacitus munkáiban jártas, de Párizsban töltött diákkorából megismert nem egy olyan éneket, melyek ugyan még nem gyökeresedtek meg Pannónia földjén, de Európában egyre nagyobb kedvvel énekeltek. Maga, Hausen báró is számos hasonló dalt írt már kedvtelésből, a császári udvar örömeire. Minap is előadta egyik szerzeményét egy pacsirta hangú dálnok Béla úr felesége, Margit királyné tiszteletére, aki örömmel vette azt, és selyem keszkenőjével ajándékozta meg a szerzőt, míg az előadót pár arannyal.

A császár barátját, és a király jegyzőjét a reggeli nap sugara, nem egyszer találta együtt bókászni, a Duna partján. Sokat beszélgettek, a világ folyásáról: a császár tervezett kereszties háborújáról, Bizáncról, Magyarországról, no és persze a zenéről, költészetéről. Hausen az egyik lakomán felhangzott magyar daltól faggatta éppen Péter mestert, aki készségesen válaszolt is:

- Béla úr dicsőséges őseiről énekel a regős. Távoli pusztákon esett kalandjainkról, midőn még nem ismertük az ígét, és pogány módon éltünk. A messzi keleti vándorlásokról, aztán bejövételünket ebbe az országba!

- Nos, akkor mondja el nékem kedves Péter atya, mit rejtettek a számomra érthetetlen szavak, mert felettébb érdekelné a magyarok históriája.

- Ez egy csacska dal volt csupán, mit az egyszerű közrendűek képzelete szült, Hausen uram! Az igazságot vajmi kevésbé fedi. Csak arra való az ilyen dalocska, hogy álomba ringassa az embert, dús vacsora után, mint gyermekét az anyja!

- Lehet, hogy így van. Nálunk is pengetik a lantot, és száll a nép ajkán a dal Siegfriedről, elveszett kincsekről, a múlt királyairól. De vannak krónikáink is, mit tudós elmék írtak. Abban le vagyon írva népünk igaz históriája. Jó sör mellett hallgatjuk a regéket, szép meséket, de ha az igazat akarjuk, akkor corvey Widukindet, vagy Merseburgi Thiethmárt lapozzuk fel!

- Ismerem e neveket, és könyveiket – bőlintott Péter –, némely oldalon megemlékeznek rólunk, magyarokról is!

- Való igaz, de nem oly mértékben, mint kellene – udvariaskodott Hausen – Én kedves jó mester uram, bevallom, nem sok mindent tudok népedről, csak annyit, hogy mind nyelvetek, mind szokásaitok eltérnek más népektől. De vajon létezik oly írásotok, mely fellebbenti rólatok a múlt homályának fátylát, és megcsillantja emlékezetetek gyémántját, vagy csak a köznép egyszerű dalai szólnak a néped régi tetteiről? Ha nem mindig élt itt nemzeted, akkor honnan, és miként érkezett ebbe az aranykertbe? Talán úgy, mint Aeneas Trójából, hogy a rómaik ösátyja légyen a kies Itália földjén?

- Bizony nagy, és dicső múltja vagyon az én nemzetemnek is, Hausen báró úr! Régi, mint a rómaiaké.

Vannak nekünk is krónikáink, de azok jobbára csak királyainkról szólnak, Szent István úrtól kezdve, de hogy előttük, mint élt, tett ez a nép, vajmi kevés írás maradt, szinte semmi. Így múltunk elenyészik a jövő számára, ha nem lesz, ki lejegyezze régi pogány fejedelmeink, és számos ősi nemzetség ősapáinak eredetét, és cselekedeteit. Egyszer ígéretet vettem tőlem még iskolás koromban, hogy miután kedvemre és tanárain dicséretére összeállítottam Nagy Sándor és Dárius történetét, megírom majd az én népem történetét is, mit eddig az írástudók nem jegyeztek fel. Már csak azért is, hogy végre ismertté váljék ország – világ előtt, hogy azok a szkíták, kik megfutamították a perzsák seregét, de még Alexandrosz a makedón király sem tudta soha jogara alá hajtani őket, azok a mi őseink, a szittyák. Valaha annyira elsokasodtak földjeiken, hogy közülük számosan útra keltek, hogy új hazát keressenek. Hosszú vándorlás után jutottak e földre, mit most hazánknak hívunk.

- Valóban, Péter atya? S ígérete eddig beváltatlan maradt?

- Sajnos igen. Királyom mellett annyi a feladat, hogy időm nem engedi, hogy elmerengjek a múlton és pergamenre vessem azt, mint tette hajdan, nem egy, nálamnál érdemesebb ember. Pedig hasznos volna, mert az oktondi közrendűek ajkain csengő énekek, buta mesék, könnyen tévútra vezethetik ősi nemzetségeink fiait, de az idegent is, ha csak ezekből ismerik meg a régi időket!

- Akkor most én is esküjét veszem mester uram! – állt meg a császár minisztere. Arca komoly volt, és ünnepélyes – Ha, megsegít az Úr, és visszatérek a Szentföldről, számon kérem kegyelmeden a magyarok krónikáját!

Turda nem szólt. Szeme messze merengett, mintha a nyár pompájába öltözött csobogó folyón túl keresne valamit. Nem sokáig tartott szemlélődése. Hamar visszatért gondolatai mögül, és mosolyogva szólt Hausenhez:

- Nálunk úgy mondják, az ígéret szép szó, ha megtartják úgy jó! Immáron két esküvés köt, mit teljesítenem kell, mert gyalázat hull a fejemre!

Napot, nap követett, mi hetekké, hónapokká dagadt, de a jegyző, még egy betűt sem írt le a magyarok históriájából. A császári sereg is végre elhagyta az országot, de ezzel a jó mesternek nem apadt munkájának dagálya. Béla úr, tevékeny élete, nagy álmái, tervei, minden hű szolgáját, fáradtságos, konok munkára szorította. A király jegyzőjének értelmét, és idejét teljesen elnyelte a kancelláriára rótt feladatok halma. Egyszer, mikor fülébe jutott Hausen úr gyászos halála, Philomeliumnál Kisásziában, majd Friedrich tragédiája, gyötörte némi lelkiismeret furdalás, de bokros teendői közepette hamar elenyészett az is.

De Frigyes császár, intő jele volt annak, hogy bármily hatalmas is legyen egy uralkodó, bármekkora terveket is szőjön, a mindenség örök törvényével, még ő sem dacolhat. Halála után pár évvel Béla urat is elszólította a teremető égi Atya ebből az árnyékvilágból, ráhagyva országa minden gondját, baját, fiára, Imrére. Ám, ahogy a megboldogult Bélának Géza öccsével, úgy Imre királynak is meggyült a baja András testvérével. Rakoncátlan idők jöttek. A két fivér vizsgálva esztendőig eltartott, mire végül Imre úr halála pontot tett rá. Hamarosan követte a túlvilágra apró kis fia László is, akinek homlokát szintén érintette a korona. Végre András magáénak érezhette az egész országot, de abból az ősi nemzetségek fiainak, jó nem származott. Idegenek lepték el a hivatalokat, és az ispánságokat. Mind az ifjú királynő, merániai Gertrúd kegyencei voltak. András nem feledte, hogy apja és bátyja hívei hányszor megakadályozták útját a trónra. Jobban bízott felesége német rokonságában, mint bennük. Péter sem maradhatott hivatalában. Kolostorba vonult, ahol kedvére elmélkedhetett, és meghallgatta a kolostorban olykor megszálló nemes és közrendű vendégek nem kevés panaszát az új király ellen.

Egy, viharos, téli nap, mikor cellájában rendezkedett, olvasgatott, írt, egy fiatal novícius zavarta meg elmélyült csendjében:

- Bocsáss meg atyám, hogy magányodat méltatlan szolgád zavarja, de egy vándor szerzetes kíván színed elé járulni. Azt mondja üzenetet hozott számodra!

- Ugyan kitől kaphatok én üzenetet? – emelkedett fel nehézkesen karszékéből az egykori jegyző.

- Nem tudom atyám, de nem lehet valami nagyúr, mert küldönce toprongyos, akár egy útszéli koldus!

- Tanuld meg Paulus fiam, semmi sem az, aminek, vagy akinek látszik! – intette az ifjont Péter – Tiszteld a szegénységet, mert előbb jut a szegény ember a mennyek országába, mint a gazdag. Hozzad csak elibém kolduló testvérünket, majd ő elmondja, mi járatban van! Tán híreket is hallunk tőle, a kinti világból.

Hamarosan, egy elnyűt csuhában didergő sovány szerzetes hajlongott a hajdanvolt jegyző előtt, Turdát, bármennyire is szégyellte, viszolygás fogta el a rongyos, bűdös, alaktól, akinek lyukas bocskorán kilátszott retkes nagyláb ujjá.

- Mondd hát, mi járatban itt, atyámfia? – kérdezte tőle. - Péter mester vagyok, a megboldogult Béla király egykori jegyzője.

A barát, reszkető kezekkel vett elő rongyai alól egy kis börtokot, és a pap felé nyújtotta, miközben újra mélyen meghajolt:

- Nikolaus mester üdvözlétét küldi délről, és engem, rendem egyszerű szolgáját bízta meg, hogy ezt a levelet átadjam néked!

- Nikolaus? – lepődött meg Péter mester. Elvette a börtokot, kihúzta belőle a pergamentekercset, türelmetlenül széthajtotta, és azonnal olvasni kezdte. A többiek csendben várakoztak. Az ifjú szerzetes, a még mindig nagy tekintélynek örvendő ősz halántékú ember, arcából igyekezett kifürkészni, hogy jót, vagy rosszat írt, az a számára ismeretlen Nikolaus onnan délről. A küldönc, hol az egyik lábára, hol a másikra állt. Nagyon fáradt lehetett, de meg is fázható, mert bár igyekezett, még sem tudta visszatartani tüszentését. Péter mester a hangra felriadt olvasásból, és a szerzetesre pillantott. Az, szegény nyomban behúzta a nyakát, mert azt hitte a testes, öreg szerzetes menten leharapja a fejét, amiért ily alantas szolgája az egyháznak, mint ő, megzavarta elmélyült olvasásában, amihez ő cseppet sem konyított. De Turdának eszébe sem jutott ilyesmi gondolat. Újból végigmérte az előtte álló levélhozót, majd az ifjú baráthoz fordult:

- Étel, italt bőséggel ennek az embernek! Új bocskort, s valami meleg subát is kerítsetek neki, mert a szerencsétlent megveszi az Isten hidege!

- Túlon túl elhalmoz kegyességével nagy jó uram! – álmélkodott a vándorbarát – Nem érdemlem én azt! Egy vackot kérek csak, hol én, és számaram mivel érkeztem, megbújhassunk, míg útra nem kelünk, jó atyám válaszával.

- Na, akkor nem kevés ideig rostokolsz itt – nevetett Péter mester. – Mert oly hosszú lesz válaszom, tán hónapokig is eltart, mire kezdedbe kaphatod!

- Addig én nem ehetem ennek a kolostornak kenyérét! – sopánkodott a szegény barát – Dolgom számos, és a klastromomba is hamar visszavárnak!

- Akkor, hát, ha jól ettél ittál, és kipihented magad, drága testvérem, indulj utadra!
- S mit mond, Nikolaus mester, atyám, ha válasz nélkül járulok elébe? Még azt hiszi, gyávaságból, vagy hanyagságból. át sem adtam néked levelét!
- Azt üzenem, néki, hogy a választ tőlem, mához egy esztendőre megkapja, ha addig Urunk életben tart minket. Most pedig hagyjon magamra mindenki! Egyedül kívánok maradni!

A két szerzetes hajbókolva távozott. Turda magára maradt. Gondterhelten járkálni kezdett szobájában. Érezte, nem halogathatja tovább ígéretének teljesítését. El kell végeznie dolgát, be kell váltania esküjét, mit Nikolausnak tett, ott az iskolapadban, Emlékezett rá, mennyire sértette őket, mikor idegen tájakról érkezett társaik kérkedtek népük nagy múltjával, míg irigységükben, amiért mestereik dicséretre méltatták Turda egyik munkáját, azt szajkózták, hogy a hungárusok, csak más nép történetét róhatják papírra, mert nekik nincs, hisz kutyák ellették őket, valami koszos ólban. Nikolausnak még penitenciát is vennie kellett, mert haragjában megütötte egyiküket. De mikor lócáján szenvedett a korbácsütések okozta sebektől, esküvését vette, hogy megírja a nagy magyar nép történetét, akik Isten ostorának Attila népének testvérei, s az ő örökébe léptek itt Pannónia földjén, sok évvel ezelőtt! Lám, annyi nap és éven túl sem feledte ígéretét, és ebben a levelében figyelmezteti, ím, eljött életük alkonya, s lassan a számonkérések ideje is. Illő lenne immár esküvését beteljesíteni, mert nemcsak ő, de az Égi atya is számon tartja azt, s fejére olvassa Isten szolgájához nem méltó hanyagságát:

„ És tartozol ezzel számos ősi nemzettségünk fiainak is, drága testvérem! – olvasta a levélben – Kiket gögös idegenek, bátran merészelnek ősi jogaikból kivetni, amik már Álmos és Árpád fejedelem óta megilleti őket. A királyt, cselszövő felesége bűnre csábítja, úgy, mint Éva Ádámot a paradicsomban! Gögös rómaiak legeltetik kövér nyájaikat, a mi mezőinken, és semmibe veszik a hajdani honfoglaló vezérek utódait. Ugyanúgy ahogy semmibe vettek minket, ott messze Párisban a dölyfös idegenbéli tanuló társaink. Vesd papírra őseink tetteit, hogy a felfuvalkodottak végre megaláztassanak! ”

Letette a levelet, és imázsámból térdelt. Mély áhítattal emelte szemét a falon függő kereszten szenvedő Jézus szobrára. Elmorzsolgott egy imát, majd nehézkesen feltápáskodott, és visszaült székébe.

Alkonyodott. A sötétség egyre mélyült cellájában, de nem gyújtott világot Tekintete elérvedt. Mind jobban belefúrta szemét a sűrű feketeségbe, mintha mögéje akart volna pillantani. Turda mozdulatlanul ült, mint ha, csak a teste lett volna jelen, de lelke másutt bolyongana. Hirtelen, tágas puszták jelentek meg előtte, hol kacagányos vitézek vonultak lóháton, közrefogva ökor húzta szekereket, melyen anyák kuporogtak gyermekeikkel. Felettük sólyom vijjogott Nem engedte a látomás. Végül megrázkódott, mint aki álomból kelt volna. Lassan felemelkedett, és magában tűnődve íróállványához lépett. Gyertyát gyújtott, tiszta árkust vett maga elé, fogta pennáját, amit minden reggel meghegyeztek, megmártotta kalamárisában, melyben minden nap friss tintát tett a szolgál. Egy pillanatig az árkus felett tartotta a tintás pennát, majd lassan megrajzolta az első betűket: Gesta Hungarorum. A magyarok cselekedetei. És egész éjjel percegett a toll, míg a fényt adó gyertya, csonkig nem égett.

Magyar Irodalmi Lap

irodalmilap.net

Bereg vármegye

A Magyar Irodalmi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

<http://irodalmihirlevel.freewb.hu/>